

Miljøministeriet
Naturstyrelsen

Projektbeskrivelse og overordnede retningslinjer for forvaltning af Naturnationalpark Tranum

Maj 2022

Resumé

Naturnationalpark Tranum etableres i henhold til Lov 1177 af 8. juni 2021 (Adgang til etablering af naturnationalparker og obligatorisk digital kommunikation m.v.).

Målet med naturnationalparkerne er at fremme natur og biodiversitet ved at understøtte et økosystem med naturlige processer og dynamikker og minimal brug af forvaltningsindgreb.

For at realisere dette mål planlægges det, at der udsættes store planteædende pattedyr bag hegn i den ca. 2.800 ha store naturnationalpark.

Der udsættes kreaturer og heste i området, der sammen med fritlevende krondyr og dådyr skal være med til at skabe en større grad af variation med flere lysninger, varierede overgangszoner mellem skov og lysåben natur, mere dødt ved mv. I den forbindelse opsættes et tottrådet kreaturhegn for at sikre, at de udsatte kreaturer og heste forbliver inden for de ca. 2.800 ha.

I etableringsfasen vil der være særlig fokus på at fremme forekomsten af hjemmehørende buske og træer, øge andelen af lysåben skov, sammenbinde lysåbne naturarealer, genskabe de naturlige hydrologiske forhold og øge forekomsten af dødt ved. Herudover skal udbredelsen af ikke hjemmehørende træarter udfases, og der vil blive gennemført omfattende indsatser for at nedbryde den ensartede skovopbygning, som længerevarende forstlig drift har medført – og dermed fremskynde den biodiversitetsmæssige udvikling.

Naturnationalparken vil bidrage til spændende naturoplevelser, ro og fordybelsesmuligheder for friluftslivet generelt og understøtte turismen i området. De nuværende friluftsfaciliteter fastholdes som udgangspunkt, og der suppleres med forskellige nye faciliteter såsom observationsplatforme, parkerings- og informationsfaciliteter ved indgangene, afmærkede vandrerruter mm. Et særligt fokus er at forbedre adgangsforholdene for bevægelseshæmmede. Herudover renoveres en eksisterende lejrplads. Der sikres en hensigtsmæssig omlægning og sammenbinding af stier, således at det bl.a. vil være muligt at færdes langs hegnet uden for naturnationalparken på flere strækninger og dermed tilgodeses flere forskellige brugere. Der planlægges f.eks. etableret en længere riderute uden for hegnet rundt langs stort set hele naturnationalparken.

Der vil være fokus på at gennemføre monitoringsprogrammer, der kan undersøge effekten på biodiversitet samt Naturnationalpark Tranums påvirkning af den rekreative anvendelse og oplevelse. Desuden overvåges tilstanden af kultur- og fortidsminder med henblik på fortsat at sikre disse. Derudover udvikles der en protokol til overvågning af de udsatte dyr og dyrevelfærden evalueres.

Forud for udarbejdelse af denne projektbeskrivelse og forvaltningsplan er der foregået en inddragelse af offentligheden, blandt andet med de to nationale arbejdsgrupper: den videnskabelige arbejdsgruppe og interessentarbejdsgruppen samt den lokale projektgruppe. Udkastet til projektbeskrivelse og forvaltningsplan blev den 30. november 2021 sendt til de to nationale arbejdsgrupper og den lokale projektgruppe for at få deres tilbagemeldinger. Herudover er der i perioden 1. juni til 5. november 2021

afholdt tre offentlige naturvandring, fem naturvandring for inviterede særlige grupper og et møde for naboer til naturnationalparken. Naturstyrelsen har deltaget med oplæg i fem borgermøder/generalforsamlinger i lokalområdet, har ugentligt informeret om processen i to lokale ugeaviser og har holdt bilaterale møder med en lang række interessenter. Alle interesserede har gennem hele forløbet haft mulighed for at henvende sig med generelle og konkrete spørgsmål og kommentarer på Naturstyrelsens "åbne kontor", der har været åbent 1-2 dage ugentligt på selve lokaliteten for den kommende naturnationalpark ved Tranum. Endelig har der i processen været en tæt dialog med Jammerbugt Kommune. Den generelle inddragelse og arbejds- og projektgruppernes input og refleksioner har dannet grundlag for udarbejdelse af dette faglige oplæg til projektbeskrivelse og forvaltningsplan, der nu sendes i offentlig høring i 8 uger. Alle – både borgere, kommuner og organisationer – har her mulighed for at kommentere forslaget.

Efter høringsperioden skal planerne drøftes politisk og godkendes i aftalekredsen for Natur- og Biodiversitetspakken (regeringen, SF, Radikale Venstre, Enhedslisten og Alternativet).

Til kolofon:

Grundkort: Geodatastyrelsen

Foto:

Udskast

Indholdsfortegnelse

Resumé	1
1 Indledning	6
2 Projektbeskrivelse	11
2.1 Eksisterende forhold.....	11
2.1.1 Skov.....	12
2.1.2 § 3-beskyttet natur og andre lysåbne arealer	14
2.1.3 Natura 2000	15
2.1.4 Bilag IV-arter	18
2.1.5 Truede og sjældne arter	19
2.1.6 Landskabelige og hydrologiske forhold	23
2.1.7 Rekreativ infrastruktur	24
2.1.8 Fredede og beskyttede fortidsminder.....	27
2.1.9 Forholdet til lovgivning.....	28
2.1.10 Forholdet til øvrig planlægning for området.....	29
2.1.11 Forholdet til national sikkerhed	30
2.1.12 Inddragelse af offentligheden	30
2.2 Planlagte tiltag og anlæg	31
2.2.1 Naturnationalparkens geografiske afgrænsning	31
2.2.2 Store planteædende pattedyr.....	32
2.2.3 Etablering af hegn.....	37
2.2.4 Friluftsfaciliteter samt veje, stier og ruter.....	38
2.2.5 Trafiksikkerhedsmæssige foranstaltninger.....	42
2.2.6 Tiltag på tilgrænsende arealer.....	42
2.3 Naturgenopretning og andre initiativer i området.....	43
2.3.1 Genopretning af naturlig hydrologi.....	44
2.3.2 Rydning af nåletræsbevoksninger	46
2.3.3 Bekæmpelse af invasive arter	49
2.3.4 Biodiversitetsfremmende tiltag.....	50

3 Overordnede retningslinjer for forvaltning	52
3.1 Udviklingsmål.....	52
3.2 Principper for forvaltning af dyr udsat i naturnationalparken	53
3.3 Principper for forvaltning af friluftsliv og rekreative faciliteter	57
3.4 Principper for forvaltning af fritlevende pattedyr.....	58
3.5 Principper for forvaltning af vandmiljøet	59
3.6 Principper for forvaltning af fredede og beskyttede fortidsminder.....	60
3.7 Principper for forvaltning af trafiksikkerhed	61
3.8 Principper for forvaltning af faciliteter og aktiviteter på tilstødende arealer.....	61
3.9 Principper for forvaltning af naturgenopretningstiltag	62
3.10 Principper for overvågning af udviklingen i området.....	63
Bilag 1 – Artstabeller	65

1 Indledning

I december 2020 indgik regeringen og Radikale Venstre, Socialistisk Folkeparti, Enhedslisten og Alternativet aftale om Natur- og Biodiversitetspakken, herunder etablering af skønsmæssigt yderligere 13 nye naturnationalparker ud over de allerede igangsatte naturnationalparker i Fussingø og Gribskov. Baggrunden for denne politiske aftale, der danner rammen for naturnationalparker på statens arealer, er et ønske om at styrke Danmarks natur og biodiversitet.

I april 2021 kom regeringen sammen med aftalepartierne bag Natur- og Biodiversitetspakken med deres beslutning om, hvor de tre næste naturnationalparker skulle placeres. Det drejer sig om Almindingen på Bornholm, Stråsø mellem Herning og Holstebro, samt Tranum ved Jammerbugt. I juni 2021 vedtog regeringen, SF, Radikale Venstre, Enhedslisten, Konservative Folkeparti, Liberal Alliance og Alternativet i Folketinget lovgrundlaget for etableringen af naturnationalparker på statens arealer¹. I aftalen om Natur- og Biodiversitetspakken er der også afsat bevillinger til naturnationalparkerne. Det gælder både i etableringsfasen til projektleddelse, hegn, dyr, færister, friluftsfaciliteter, naturgenopretning, mv. og det gælder den varige drift herunder indtægtstab, når skovdrift, jagt og eksterne græsningsaftaler inkl. EU-tilskud ophører samt formidling, monitoring, det løbende tilsyn med hegn og dyr osv.

Dette dokument udgør Naturstyrelsens faglige oplæg til en projektbeskrivelse og en forvaltningsplan for Naturnationalpark Tranum, der nu sendes i offentlig høring.

Naturnationalpark Tranum bliver dermed én ud af 15 naturnationalparker i Danmark. Hovedformålet med naturnationalparkerne er at styrke områdernes natur og biodiversitet ved at give mulighed for etablering af større sammenhængende naturområder, hvor naturen i højere grad end i dag kan udvikle sig dynamisk, og hvor der kan udsættes store planteædende pattedyr, som bidrager til naturens udvikling i området. Herved tilstræbes så vidt muligt naturlige økosystemer. Naturnationalparkerne skal samtidig give mere spændende naturoplevelser og dermed mulighed for mere friluftsliv og øget turisme i de pågældende områder.

Naturnationalparken skal forvaltes med natur og biodiversitet som hovedformål. Skov- og landbrugsdriften ophører. For at understøtte de naturlige processer og dynamikker etableres der helårsgræsning med brug af store og forskellige planteædende pattedyr. Bestanden tilpasses det naturlige fødegrundlag, og der anvendes som udgangspunkt ikke tilskuds fodring. Desuden skal den naturlige hydrologi genoprettes. Mængden af dødt ved øges gennem veteranisering og fældning af træer for at nedbryde den ensartede skovopbygning, som længerevarende forstlig drift har medført – og dermed fremskynde den biodiversitetsmæssige udvikling. Desuden tilbageføres en del af arealerne til et mere naturligt udgangspunkt bl.a. ved at fjerne oversøiske og ikke-hjemmehørende europæiske træarter. Endelig bekæmpes invasive arter.

¹ <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2021/1177>

Naturnationalpark Tranum ligger i Jammerbugt Kommune langs med Jammerbugtens kyst mellem Rødhus og Slettestrand. Naturnationalparken omfatter plantage, enge og græsningssletter, klitheder samt grønne og grå klitter. I alt vil ca. 2.800 af de ca. 4.500 ha, der udgør den statsejede Tranum Klitplantage og hedearealerne mellem Slettestrand og Tranum Strand, indgå i den kommende naturnationalpark. Ved at genoprette naturlig hydrologi, afvikle ikke hjemmehørende træarter og introducere store planteædende pattedyr og helårsgræsning, opstår nye små biotoper i området; glidende overgange mellem skov og lysåben natur, glidende overgange mellem tørt og fugtigt, bart sand, dødt ved, blomstrende nektarplanter og ekskrementer fra helårsgræssende dyr. Alt sammen levesteder for en lang række arter af insekter, planter, svampe og mosser og laver.

Naturnationalpark Tranum vil tilbyde spændende nye naturoplevelser. Hegn omkring naturnationalparken skal holde dyrene inde, men ikke de besøgende ude. Nye udsigtsplatforme, nye stier og en helt ny riderute rundt om naturnationalparken vil give rig mulighed for at opleve naturen.

Forsvaret løser vigtige samfundsmæssige opgaver og det forudsætter adgang til Naturstyrelsens arealer – herunder også Tranum Klitplantage op til det tilgrænsende Skydeområde Tranum. Forsvaret vil derfor fortsat have behov for at bevæge sig gennem naturnationalparken til skydeområdet i forbindelse med øvelser og træning.

Skoven inden for Naturnationalpark Tranum udlægges som urørt skov i forbindelse med etablering af naturnationalparken. Naturstyrelsen har udarbejdet overordnede retningslinjer² og principper for forvaltning af urørt skov. Det betyder, at man inden for Naturnationalpark Tranum følger principperne i de overordnede retningslinjer for urørt skov i forhold til fældning samt udtag og salg af træ. I naturnationalparken kan der, ligesom i den urørte skov, opstå behov for at gennemføre særlige forvaltningstiltag af hensyn til f.eks. naturtyper beskyttet af naturbeskyttelsesloven, Natura 2000-naturtyper og -arter samt andre truede arter. Naturnationalpark Tranum adskiller sig fra andre arealer udlagt som urørt skov i forhold til omfanget af græsning. I urørte skove foregår græsning ikke nødvendigvis som helårsgræsning og kan anvendes som et understøttende virkemiddel i forhold til at fremme biodiversiteten i udvalgte og prioriterede områder. I Naturnationalpark Tranum er græsning et helt centralt forvaltningstiltag med brug af store og forskellige planteædende pattedyr, der græsser hele året i store sammenhængende hegninger.

Der ændres ikke på adgangsreglerne for området, hvor borgere og friluftsliv har adgang hele døgnet hele året rundt. De fleste friluft aktiviteter i naturnationalparken vil uændret kunne fortsætte. Omfanget af de hegnede områder og tilstedeværelsen af dyr hele året kan dog påvirke mulighederne for visse former for friluft aktiviteter, hvoraf nogle aktiviteter allerede i dag kræver tilladelse. Det kunne eksempelvis dreje sig om større fladedækkende aktiviteter, som i dialog mellem Naturstyrelsen og arrangørerne kan søges afviklet på nærliggende statslige arealer.

²https://naturstyrelsen.dk/media/296293/bilagb_endeligversion_overordnede_retningslinjer_for_uroert_skov_juni2021.pdf

Proces, tidsplan og lovgivning

Miljøministeren har nedsat og udpeget medlemmer til to nationale arbejdsgrupper. Grupperne omfatter en videnskabelig arbejdsgruppe med repræsentanter inden for biodiversitet, dyrevelfærd, borgerinddragelse mm. og en arbejdsgruppe for interessenter med en lang række organisationer repræsenteret. Derudover blev der nedsat en lokal projektgruppe til hver naturnationalpark med repræsentanter for lokale foreninger, brugergrupper mv. I august – september 2021 blev der afholdt de første møder i de to nationale arbejdsgrupper og de tre lokale projektgrupper for henholdsvis Tranum, Stråsø og Almindingen. Endelig har der været dialog med naboerne til de tre naturnationalparker.

Nærværende projektbeskrivelse og forvaltningsplan er udarbejdet bl.a. på baggrund af ovenstående drøftelser med arbejdsgrupperne samt gruppernes input til Naturstyrelsens første faglige oplæg til projektbeskrivelse og forvaltningsplan som offentliggjort 30. november 2021 og som præsenteret for grupperne på møder i december. Nærværende projektbeskrivelse og forvaltningsplan skal i forlængelse af høringsperioden drøftes politisk og godkendes i aftalekredsen bag natur- og biodiversitetspakken.

På baggrund af drøftelser med en i IUCN³-regi nedsat projektgruppe, bestående af medlemmer af IUCN's ekspertkommissioner (omtalt som den danske IUCN nationalkomité i bemærkningerne til lovforslaget) er det Miljøministeriets vurdering, at en naturnationalpark vil leve op til IUCN's kriterier for, og definition af, beskyttede områder (Protected Areas): "Et klart defineret geografisk område, anerkendt, afsat til og forvaltet gennem lovlige eller andre effektive midler til at nå en langsigtet beskyttelse af naturen, med tilhørende økosystemtjenester og kulturelle værdier". Det er endvidere Miljøministeriets vurdering og forventning, at en naturnationalpark efter omstændighederne vil kunne svare til IUCN's kategori II for beskyttede områder (National Park): "*Store naturområder, der administreres for beskyttelse af økosystemer og udfoldelse af friluftsliv og aktiviteter, der alle skal have miljømæssige og kulturelle formål*". Regeringen og aftalepartierne har besluttet, at de første fem naturnationalparker vil gennemgå en konkret IUCN kategorisering.

Nærværende udkast til "Projektbeskrivelse og overordnede retningslinjer for forvaltning af Naturnationalpark Tranum" er udarbejdet i henhold til lovgrundlaget for naturnationalparker, der fremgår af naturbeskyttelseslovens kapitel 8a. Af lovgrundlaget for naturnationalparkerne fremgår det, at der til en ansøgning om at etablere en naturnationalpark skal udarbejdes både en projektbeskrivelse og en forvaltningsplan.

Projektbeskrivelsen skal beskrive de eksisterende forhold samt de aktiviteter, der skal gennemføres for at etablere naturnationalparken, mens forvaltningsplanen skal beskrive principperne for den naturforvaltning, der vil foregå i naturnationalparken, når den først er etableret. Derfor vil der i de to dokumenter, som her præsenteres samtidig, være sammenfaldende afsnit. Disse afsnit er bibeholdt for at sikre, at lovgivningens formelle krav til indhold er opfyldt.

³ International Union for Conservation of Nature (www.iucn.org)

Udkastet til projektbeskrivelse og forvaltningsplan sendes i offentlig høring i 8 uger fra foråret 2022. Naturstyrelsen vil herefter gennemgå de indkomne høringssvar og på baggrund af disse foretage relevante justeringer. Projektbeskrivelsen og forvaltningsplanen skal efterfølgende godkendes politisk. Derefter vil projektbeskrivelsen og forvaltningsplanen foreligge i sin endelige version.

Naturstyrelsen skal søge om etableringstilladelse til naturnationalparken ved Miljøstyrelsen, der skal give tilladelsen. Den endelige projektbeskrivelse og forvaltningsplan indgår som en del af Naturstyrelsens ansøgningsmateriale til Miljøstyrelsen, jf. naturbeskyttelsesloven § 61c. For en mere uddybende beskrivelse af lovgrundlaget og myndighedsbehandling i forbindelse med etablering af naturnationalparker, se nedenstående faktaboks samt tidsplanen på Naturstyrelsens hjemmeside⁴.

⁴ <https://naturstyrelsen.dk/naturbeskyttelse/naturprojekter/tranum-naturnationalpark/>

Lovgrundlag og myndighedsarbejde i naturnationalparker

Den 3. juni 2021 vedtog et bredt flertal i Folketinget ændring af en række love. Ændringerne giver mulighed for at etablere naturnationalparker på statens arealer. Med ændringerne er der indsat et nyt kapitel 8a (§§ 61a-61e) i naturbeskyttelsesloven. Lovændringerne trådte i kraft 1. juli 2021. Det fremgår af naturbeskyttelseslovens § 61a, stk. 1, at en naturnationalpark efter tilladelse fra miljøministeren kan etableres på et større statsejet område. Tilladelse til etablering af en naturnationalpark meddeles på baggrund af en ansøgning efter § 61c. Ansøgningen udarbejdes af den statslige lodsejer (Naturstyrelsen), i fald der er flere statslige lodsejere udarbejdes ansøgningen i fællesskab. Det fremgår af § 61c, stk. 2, at en ansøgning om etableringstilladelse skal indeholde en projektbeskrivelse og forvaltningsplan. Af §§ 61d og 61e fremgår kravene til indholdet i hhv. projektbeskrivelsen og forvaltningsplanen. Det fremgår af § 61a, stk. 3, at forvaltningen af en naturnationalpark, der omfatter arealer inden for internationale naturbeskyttelsesområder, skal medvirke til gennemførelse af Natura 2000-planens mål for naturtilstanden.

Miljøstyrelsen er myndighed for den etableringstilladelse til naturnationalparken, der ifølge loven skal meddeles. Miljøstyrelsen er også myndighed for screening og/eller miljøkonsekvensvurderinger for Naturstyrelsens projekter. Der er bl.a. pligt til at anmelde hydrologiprojekter i naturnationalparker til screening for vurdering af, om der skal udarbejdes en miljøkonsekvensvurdering (VVM) i henhold til miljøvurderingsloven. Naturstyrelsen anmoder således også Miljøstyrelsen om en miljøscreening af de planlagte hydrologitiltag i naturnationalparkerne. Miljøstyrelsen vil, når Naturstyrelsen anmelder en screeningsansøgning, på baggrund af projektbeskrivelserne og forvaltningsplanerne i hver naturnationalpark, vurdere, om en miljøkonsekvensvurdering af det konkrete projekt – også kaldet en VVM - er nødvendig - eller om hydrologiprojekterne kan udføres på baggrund af en screening. Forud for screeningsafgørelsen skal Miljøstyrelsen foretage en høring af de berørte myndigheder, herunder kommunen, samt evt. parter efter de almindelige bestemmelser i forvaltningsloven.

Som led i behandlingen af ansøgning om både etableringstilladelse og screeningafgørelsen skal der foretages en vurdering af, om gennemførelse af projekterne vil have en væsentlig påvirkning på de Natura 2000-områder, som de indgår i, jf. habitatbekendtgørelsen. Hvis en væsentlig påvirkning ikke kan udelukkes, skal der gennemføres en habitatkonsekvensvurdering, hvilket også vil føre til, at der skal gennemføres en fuld miljøkonsekvensvurderingsproces.

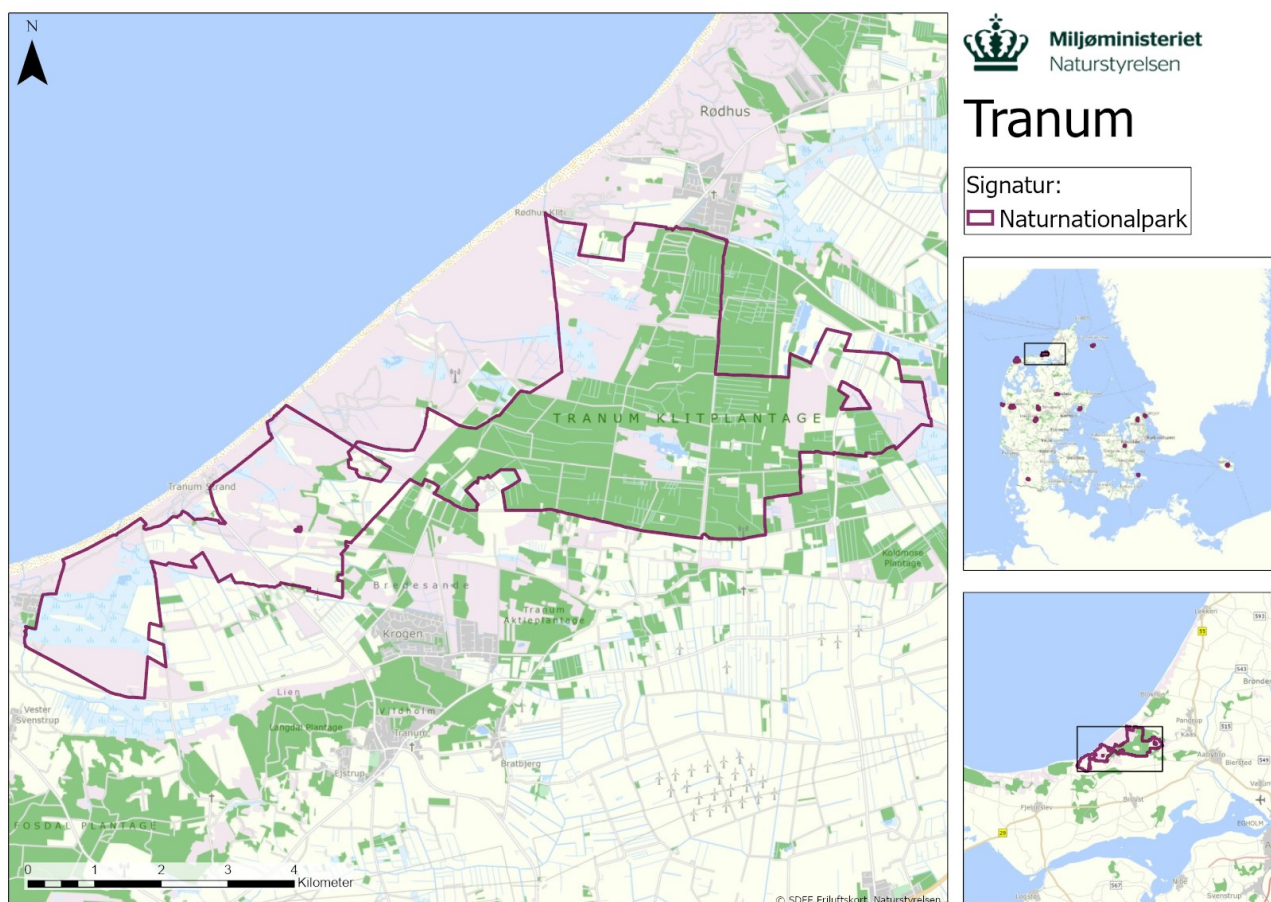
Etablering af naturnationalparkerne forudsætter i nogle tilfælde også tilladelser fra kommunerne i henhold til bl.a. følgende love:

- Naturbeskyttelseslovens § 3 og beskyttelseslinjer: Etablering af høje hegnslinjer samt hydrologiprojekter kan afhængig af beliggenhed kræve vurderinger i henhold til § 3, § 16 og § 18 (beskyttede naturtyper, beskyttelseslinjer omkring fortidsminder og visse søer og muligvis kommunalbestyrelsens dispensation herfra jf. naturbeskyttelseslovens § 65, stk. 1 og 2, hvis hegnslinjer og hydrologiprojekterne berører arealer, der er omfattet af disse bestemmelser).
- Vandløbsloven: Regulering af vandløb, herunder bl.a. hegnslinjens krydsning af vandløb kræver tilladelse fra kommunerne. Kommunalbestyrelsen er vandløbsmyndighed jf. § 7 i loven.

2 Projektbeskrivelse

2.1 Eksisterende forhold

Naturnationalpark Tranum ligger i Jammerbugt Kommune langs med Jammerbugtens kyst mellem Rødhus og Slettestrand. Naturnationalparken omfatter plantage med mange lysninger, enge og græsningssletter, klitheder, grønne og grå klitter samt klitlavninger. I alt indgår ca. 2.800 ha af de statsejede ca. 4.500 ha, som udgør Tranum Klitplantage og hedearealerne mellem Slettestrand og Tranum Strand. Tranum Skydeterræn udgør 840 ha og er ikke en del af naturnationalparken. De resterende mere end 800 ha er delvist afskåret af private enklaver, men tilbyder også gode muligheder for friluftsliv for dem, der ikke ønsker at færdes i hegn med store dyr.

Tranum Klitplantage er anlagt af staten på hævet havbund i første halvdel af 1900-tallet med sandflugtsdæmpning og produktion af træ for øje. Området er overalt dækket af flyvesand, dels som et jævnt lag over sletten og dels som klitter. Der er høj grundvandsstand i området, og afvandingen er derfor massiv – der er gennem årene med forstlig drift etableret ca. 150 km grøfter i naturnationalparken.

Klitplantagen og omkringliggende lysåbne arealer huser Danmarks tre mest almindelige hjortearter; kronstyr, dådyr og rådyr. Der er ynglende traner i området, der også huser forskellige truede arter som dagsommerfuglen hedepletvinge, fuglene vendehals og storspove samt plantearter som dværgsiv, svømmende sumpskærm og vandportulak.

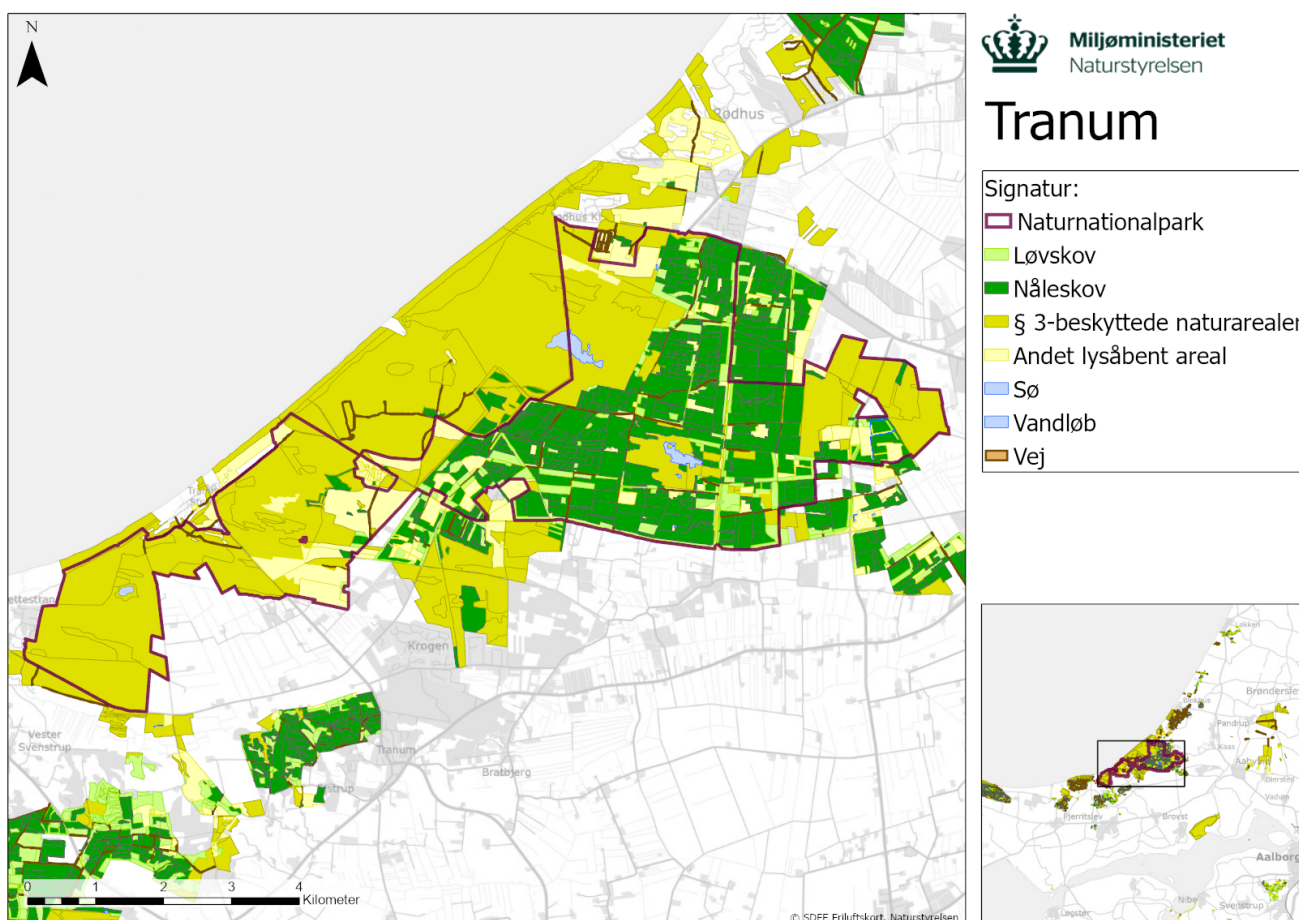
2.1.1 Skov

Knap halvdelen af Naturnationalpark Tranum består af en forstligt anlagt plantage, der er meget ensartet i sit landskabelige udtryk. Plantagen flankeres mod vest af store lysåbne arealer, der fortrinsvis er klithede og græsningsarealer på tidligere landbrugsjord. I den østlige del af naturnationalparken er et større område mose og klit.

Hele naturnationalparkområdet er præget af høj grundvandsstand og en massiv afvanding med dybe grøfter, der er anlagt sammen med plantagen i første halvdel af 1900-tallet. Overklitten Sø og Store Vande er lavtliggende områder med stor udstrækning og høj grundvandsstand. Vandstanden i områderne svinger meget over året, og begge områder er i tørre somre tørlagte, mens man i våde vintre oplever områderne som store søer med åbent vand.

De forskellige naturtyper giver grundlag for en varieret flora og fauna, og særligt hjortearterne opholder sig i området, da der er en kombination af bevoksning og lysåbne arealer, der giver gode muligheder for græsning. Der har siden først i 1980'erne været en stor robust bestand af kronstyr i området, og dådyr kom til for ca. 15 år siden.

Det skovbevoksede areal er tilplantet i perioden 1918-1952, og plantagen er herved i et forstligt perspektiv stadig ganske ung. En stor del af plantagen er senere forynget, og plantagen er domineret af ikke hjemmehørende træarter som sitkagran (ca. 460 ha), klitfyr (ca. 25 ha), søjlegran (ca. 75 ha) og fransk bjergfyr (ca. 35 ha). Det er alle arter, der kun i begrænset omfang bidrager til biodiversiteten i området. Sitkagran, klitfyr og søjlegran selvsår sig villigt, og uden aktiv indsats for at bekæmpe opvæksten dannes der skyggede og ensartede flader på store arealer i plantagen. De danske træarter bøg, eg, birk og skovfyr dækker ca. 40 pct. af det bevoksede areal. En stor del af særligt egebevoksningerne er ganske unge.

Kort 2. Naturnationalpark Trantum: Løvskov, nåleskov og lysåbne arealer.

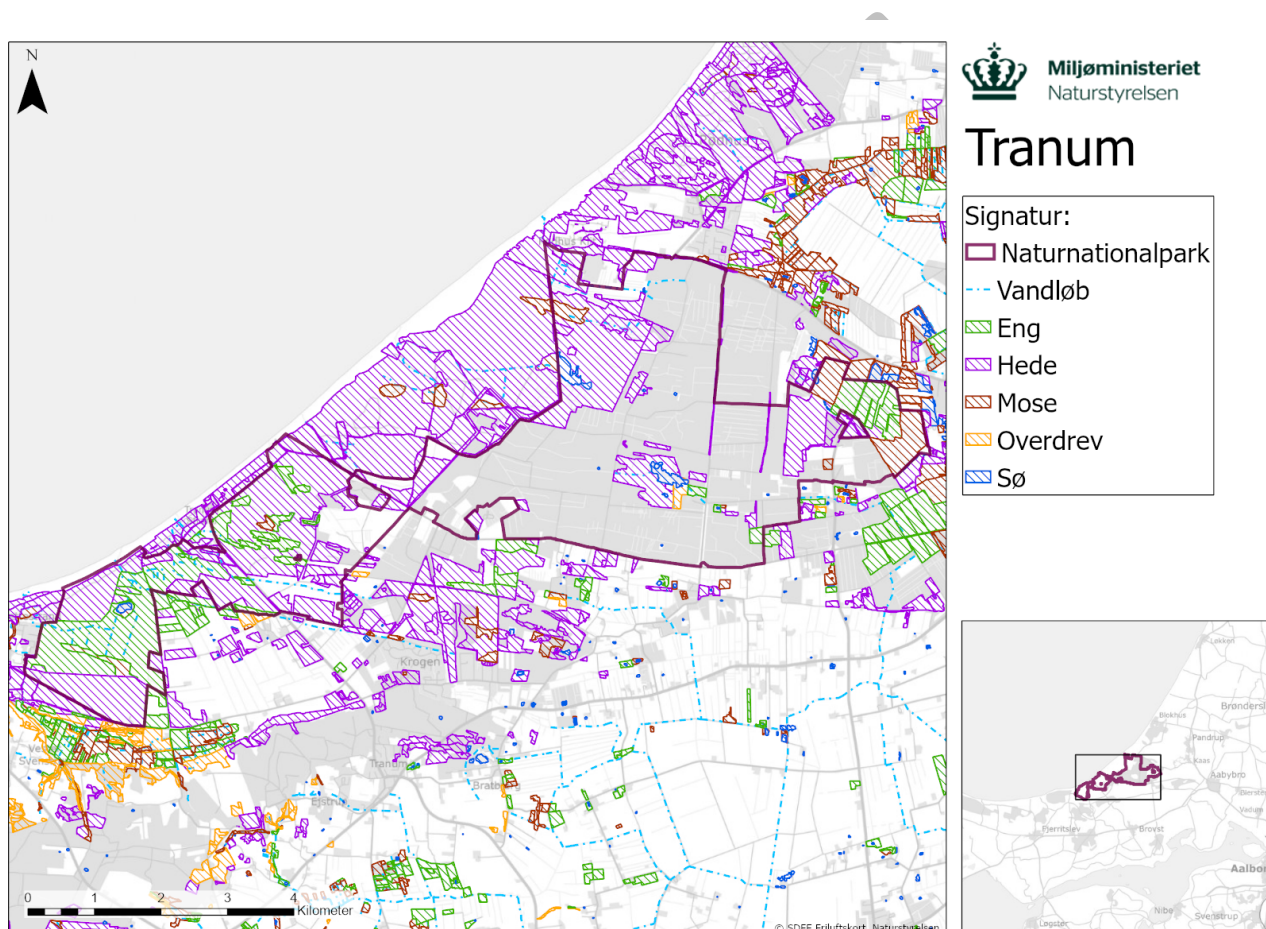
Tabel 1. Arealssammendrag Naturnationalpark Trantum, status primo 2021.

Areal i hektar	Bøg	Eg	Andet løvtræ	Rødgran	Sitkagran	Skovfyr	Andet nåletræ	§ 3-natur	Andre lysåbne arealer ¹	Total
NNP Trantum	31	152	19	1	459	286	211	1337	326	2820

¹ Lysåbne arealer omfatter bl.a. slette og tidligere omdriftsarealer.

2.1.2 § 3-beskyttet natur og andre lysåbne arealer

Naturbeskyttelseslovens § 3 beskytter en række lysåbne naturtyper mod tilstandsændringer. I Naturnationalpark Tranum er i alt 80 pct. af de lysåbne arealer beskyttet natur, og særligt er de store sammenhængende hedearealer karakteristiske for området. Herudover er naturtyperne eng, mose, overdrev og sø repræsenteret i naturnationalparken, ligesom enkelte vandløb er beskyttet ifølge naturbeskyttelseslovens § 3.

Kort 3. Arealer og vandløb beskyttet efter naturbeskyttelseslovens § 3.

Dele af de store åbne arealer mod vest er tidligere landbrugsarealer. Mange af arealerne – men ikke alle – er nu beskyttet ifølge naturbeskyttelseslovens § 3. De nordligste af disse har været drevet som landbrug indtil for 10-15 år siden, og her ses det tydeligt, at man har dyrket arealerne, hvor man kunne, og har ladet arealer, der var for klitprægede, være uopdyrkede. Generelt er der en glidende overgang fra græsningsarealerne til den grå eller hvide klit.

I dag afgræsses i alt ca. 780 ha af Naturnationalparkens ca. 2.800 ha. Arealerne græsses generelt i perioden maj-oktober. Alle arealer græsses af private dyr, enten på græsningsaftaler eller i rene bortforpagtninger af arealerne. Herudover er der høslæt på ca. 54 ha.

2.1.3 Natura 2000

Natura 2000 er betegnelsen for et netværk af beskyttede naturområder i EU. Områderne skal blandt andet bevare og beskytte vilde dyre- og plantearter.

I Danmark er der udpeget 257 Natura 2000-områder. Hvert Natura 2000-område er udpeget for at beskytte bestemte arter og naturtyper, der er sjældne, truede eller karakteristiske for EU-landene. Områdets udpegningsgrundlag angiver hvilke arter og naturtyper, der er beskyttet i området.

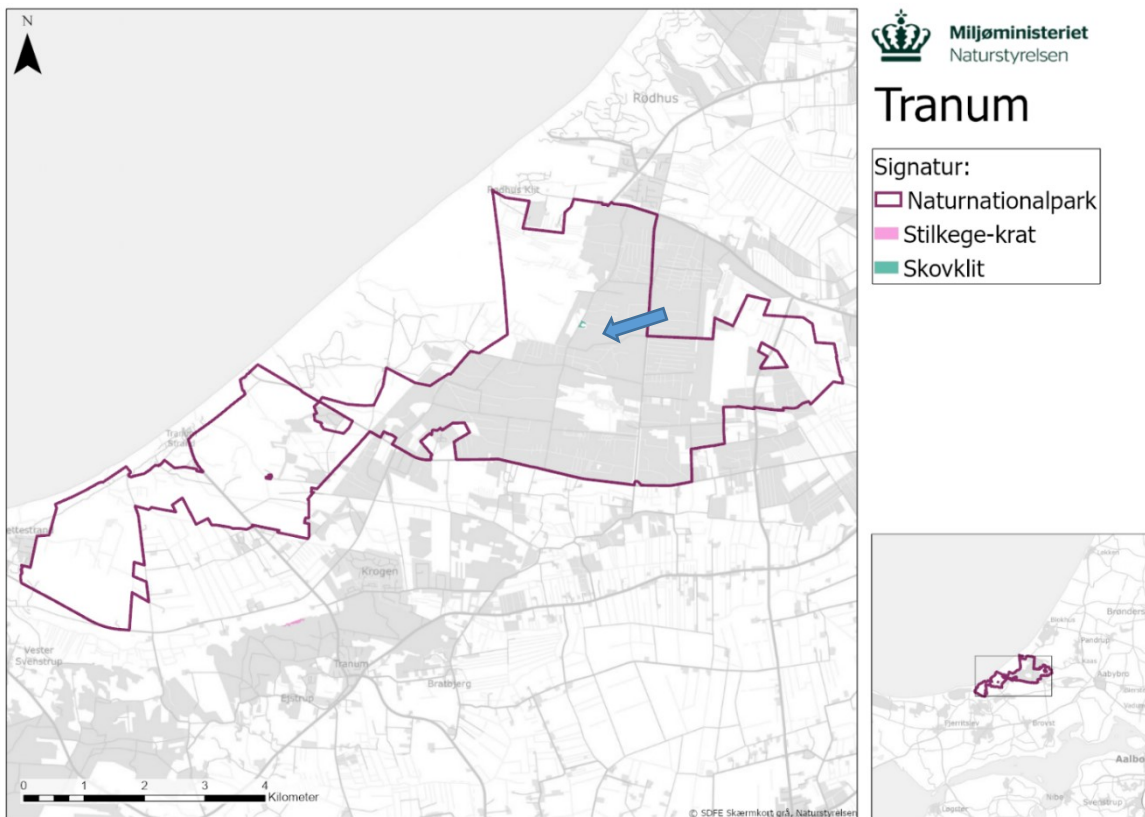
1.544 ha af Naturnationalpark Tranums i alt ca. 2.800 ha er en del af Natura 2000-område nr. 21, Ejstrup Klit, Egvands Bakker og Lien med Underlien. Natura 2000-området består af habitatområde nr. H193, Ejstrup Klit og Egvands Bakker og nr. H219, Lien med Underlien. Ca. 1.000 ha er kortlagt som habitatnaturtyper, og af disse 1.000 ha er knap 80 pct. i gunstig bevaringstilstand (tilstandsklasser I + II). Der foreligger følgende planer for området: Natura 2000plan 2016-2021⁵, Basisanalyse 2022-2027⁶ samt Statslig plejeplan 2016-2021⁷.

De væsentligste prioriteringer i Natura 2000-området i naturnationalparken er opretholdelse af bestanden af sommerfuglen hedepletvinge, forbedringer af klitnaturtyper gennem afgræsning samt hydrologisk genopretning for naturtypen klitlavning.

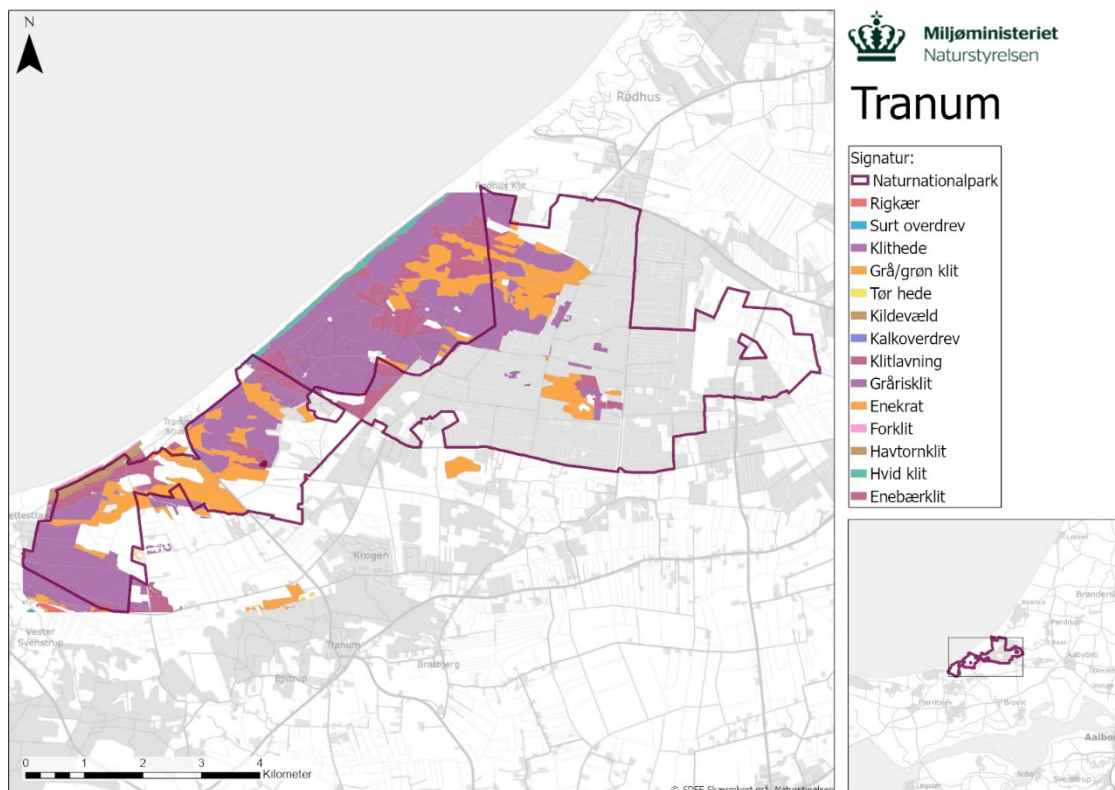
⁵ https://mst.dk/media/129853/n21_natura2000_2016-21.pdf

⁶ <https://mst.dk/media/194134/n21-basisanalyse-2022-27-ejstrup-klit-og-egvands-bakker-og-lien-med-underlien.pdf>

⁷ <https://naturstyrelsen.dk/media/209229/n21ejstrup-klit-egvands-bakker-og-lien-med-underlien.pdf>

Kort 4a. Habitatnaturtypeudpegninger i naturnationalparken (skovnaturtyper) – bemærk at området kun indeholder et mindre areal kortlagt som habitatnaturtypen skovklit (ved pilen).

Kort 4b. Habitatnaturtypeudpegninger i naturnationalparken (lysåbne naturtyper).

Tabel 2. Naturtyper fra Natura 2000-områdets udpegningsgrundlag, som forekommer i naturnationalparken. Særligt prioriterede naturtyper og arter, der på europæisk plan er truede, er markeret med *. Naturtilstanden er opgjort i 5 tilstandsklasser, hvor I (høj) er bedst og V (dårlig) er dårligst. Data er baseret på Miljøstyrelsens basisanalyse 2022-2027.

Naturtype	Naturtype kode	Areal indenfor NNP/andel af samlet areal i N2000 området	Fordeling til naturtilstand Antal ha	Planlagte indsatser i N2000-plejeplan
Forklit	2110	0,5 ha	Klasse III	Ingen specifikke
Hvidklit	2120	6,9 ha	II: 3,5 ha III: 3,4 ha	Ingen specifikke
Grå og grøn klit	2130*	261,3 ha	I: 7 ha II: 159,4 ha III: 93,6 ha IV: 1,3 ha	Bekæmpe invasive arter Græsning Genrydning
Klithede	2140*	462,7 ha	I: 2,8 ha II: 396,5 ha III: 93,6 ha IV: 1,3 ha	Bekæmpe invasive arter Afbrænding Græsning Genrydning Genopretning af hydrologi
Havtornklit	2160	5,3 ha	II: 1 ha III: 4,3 ha	Ingen specifikke
Grårisklit	2170	16,7 ha	I: 4,2 ha II: 12,5 ha	Ingen specifikke
Klitskov	2180	0,7 ha		Ingen specifikke

Naturtype	Naturtype kode	Areal indenfor NNP/andel af samlet areal i N2000 området	Fordeling til naturtilstand Antal ha	Planlagte indsatser i N2000-plejeplan
Klitlavning	2190	197,9 ha	II: 156 ha III: 33,5 ha IV: 8,5 ha	Græsning Genopretning af hydrologi
Enebærklit	2250*	14,8 ha	II: 9,8 ha III: 5 ha	Bekæmpe invasive arter

Tabel 3. Arter fra Natura 2000-områdets udpegningsgrundlag, som forekommer i naturnationalparken. Trusselsvurdering er baseret på Miljøstyrelsens basisanalyse 2022-2027

Artsnavn	Artskode	Trusler	Økologiske behov
Hedepletvinge	1065	Tilgroning.	Ekstensiv afgræsning eller slåning. Store bestande af larvens foderplante djævelsbid samt nektarplanter.

Natura 2000-hensynene vil blive håndteret i forbindelse med det videre myndighedsarbejde bl.a. i forbindelse med miljøscreening og væsentlighedsvurdering, herunder hvordan forvaltningen vil blive tilrettelagt for at understøtte Natura 2000-beskyttelsen samtidig med ønsket om "open ended" forvaltning. Både den gældende Natura 2000-plan og forslaget til ny Natura 2000-plan, der er sendt i høring af Miljøstyrelsen i februar 2022, vil indgå i myndighedsarbejdet.

2.1.4 Bilag IV-arter

En række danske dyre- og plantearter er i EU vurderet som særligt sårbare og truede. Arterne fremgår af EU's Habitatdirektiv bilag IV og kaldes derfor i daglig tale bilag IV-arter. Arterne er omfattet af en streng beskyttelse. Bilag IV-arterne må ikke slås ihjel og der er forbud mod forstyrrelse eller ødelæggelse af deres yngle- og rasteområde. For en nærmere beskrivelse af forhold til lovgivning henvises til afsnit 2.1.9.

Følgende bilag IV arter er registreret i Naturnationalpark Tranum:

- Spidssnudet Frø *Rana arvalis*

- Strandtudse *Bufo calamita*
- Markfirben *Lacerta arvalis*
- Odder *Lutra lutra*
- Flagermus, ikke artsbestemte.

Spidssnudet frø forekommer vidt udbredt, hvorimod de øvrige bilag IV arter kun forekommer fåtalligt. Kendskabet til arternes forekomst er baseret på NOVANA-overvågningen (Miljøstyrelsens nationale overvågningsprogram for vand og natur), Danmarks Naturdata og Naturstyrelsens observationer.

2.1.5 Truede og sjældne arter

Tabel 4 viser kendte forekomster af rødlistede arter i Naturnationalpark Tranum registreret i perioden 2002-2022, samt særligt fredede arter fra artsfredningsbekendtgørelsen⁸.

Rødlisten⁹ angiver arters risiko for at uddø indenfor et geografisk område, i dette tilfælde Danmark. Risikoen angives i kategorierne RE (lokalt uddød), CR (kritisk truet), EN (truet), VU (sårbar), NT (næsten truet) og LC (livskraftig), F (fredet med artsfredningsbekendtgørelsen) eller G (globalt truet). Rødlisten udarbejdes på baggrund af retningslinjer fra IUCN (den internationale naturbeskyttelsesorganisation), og fungerer som et prioriteringsredskab for naturforvaltende myndigheder.

Tabel 4. Liste over truede og sjældne arter, der er registreret i området, der udgør Naturnationalpark Tranum, fundet i de sidste 20 år. Rødlistekategori efter Rødliste 2019.

Artsnavn	Gruppe	Rødlistekategori	Andre lister
Bredbægret Ensian	Karplanter	EN	
Brodbladet Vandaks	Karplanter	EN	
Dværg-Siv	Karplanter	EN	
Græsbladet Vandaks	Karplanter	EN	
Hedepletvinge	Sommerfugle	EN	F
Prægtig Mælkehat	Svampe	EN	
Svensk Koralsvamp	Svampe	EN	

⁸ BEK nr 521 af 25/03/2021

⁹ <https://ecos.au.dk/forskningraadgivning/temasider/redlistframe/roedliste-2019>

Artsnavn	Gruppe	Rødlistekategori	Andre lister
Strandtudse	Padder	EN	F
Syl-firling	Karplanter	EN	
Tråd-Vandaks	Karplanter	EN	
Blishøne	Ynglefugle	VU	
Citronbjørn	Andre sommerfugle	VU	
Duehøg	Ynglefugle	VU	
Gulspurv	Ynglefugle	VU	
Isfugl	Ynglefugle	VU	
Krikand	Ynglefugle	VU	
Markfirben	Krybdyr	VU	F
Moseperlemorsommerfugl	Dagsommerfugle	VU	
Odder	Pattedyr	VU	
Purpursort Jordtunge	Svampe	VU	
Rørdrum	Ynglefugle	VU	
Småskællet Kødpigsvamp	Svampe	VU	
Sortskællet Væbnerhat	Svampe	VU	
Spurvehøg	Ynglefugle	VU	
Storspove	Ynglefugle	VU	
Svømmende Sumpskærm	Karplanter	VU	
Vandportulak	Karplanter	VU	
Vendehals	Ynglefugle	VU	

Artsnavn	Gruppe	Rødlistekategori	Andre lister
Vibe	Ynglefugle	VU	
Engblåfugl	Dagsommerfugle	VU	
Ensianblåfugl	Dagsommerfugle	VU	
Almindelig Månerude	Karplanter	NT	
Askegrå Rensdyrlav	Lav	NT	
Bakke-Gøgelilje	Karplanter	NT	
Bjerg-svirreflue	Svirrefluer	NT	
Butsnudet Frø	Padder	NT	F
Dyndløber	Biller	NT	
Fin Bunke	Karplanter	NT	
Gråbåndet Bredpande	Dagsommerfugle	NT	
Gøg	Ynglefugle	NT	
Hedelærke	Ynglefugle	NT	
Hede-Sumpsvirreflue	Svirreflue	NT	
Hedetakspinder	Andre sommerfugle	NT	G
Hvidprikket Rosetlav	Lav	NT	
Isblåfugl	Dagsommerfugle	NT	
Kattefod	Karplanter	NT	
Klitperlemorsommerfugl	Dagsommerfugle	NT	
Kommabredpande	Dagsommerfugle	NT	
Kromgul Vokshat	Svampe	NT	

Artsnavn	Gruppe	Rødlistekategori	Andre lister
Liden Snerre	Karplanter	NT	
Lille Præstekrave	Ynglefugle	NT	
Moserandøje	Dagsommerfugle	NT	
Natravn	Ynglefugle	NT	
Nordlig Bægerlav	Lav	NT	
Pælerods-Svovlhat	Svampe	NT	
Rust-Vandask	Karplanter	NT	
Rødben	Ynglefugle	NT	
Rørspurv	Ynglefugle	NT	
Skovperlemorsommerfugl	Dagsommerfugle	NT	
Skællet Kødpigsvamp	Svampe	NT	
Smalrandet Humlebisværmer	Andre sommerfugle	NT	
Spidssnudet Frø	Padde	NT	F
Spæd Mælkeurt	Karplanter	NT	
Spættet Bredpande	Dagsommerfugle	NT	
Standbo	Karplanter	NT	
Stor Skjaller	Karplanter	NT	
Stålblå Rødblåd	Svampe	NT	
Topmejse	Ynglefugle	NT	
Tykbladet Rødblåd	Svampe	NT	
Vibefedt	Karplanter	NT	

Artsnavn	Gruppe	Rødlistekategori	Andre lister
Violetrandet Ildfugl	Dagsommerfugle	NT	F
Gulplettet Bjørn	Andre sommerfugle	NT	
Lille Vandsalamander	Padder	LC	F
Plettet Gøgeurt	Karplanter	LC	F
Skovfirben	Krybdyr	LC	F
Skrubtudse	Padder	LC	F
Thy-Gøgeurt	Karplanter	-	F
Hugorm	Krybdyr	LC	F

2.1.6 Landskabelige og hydrologiske forhold

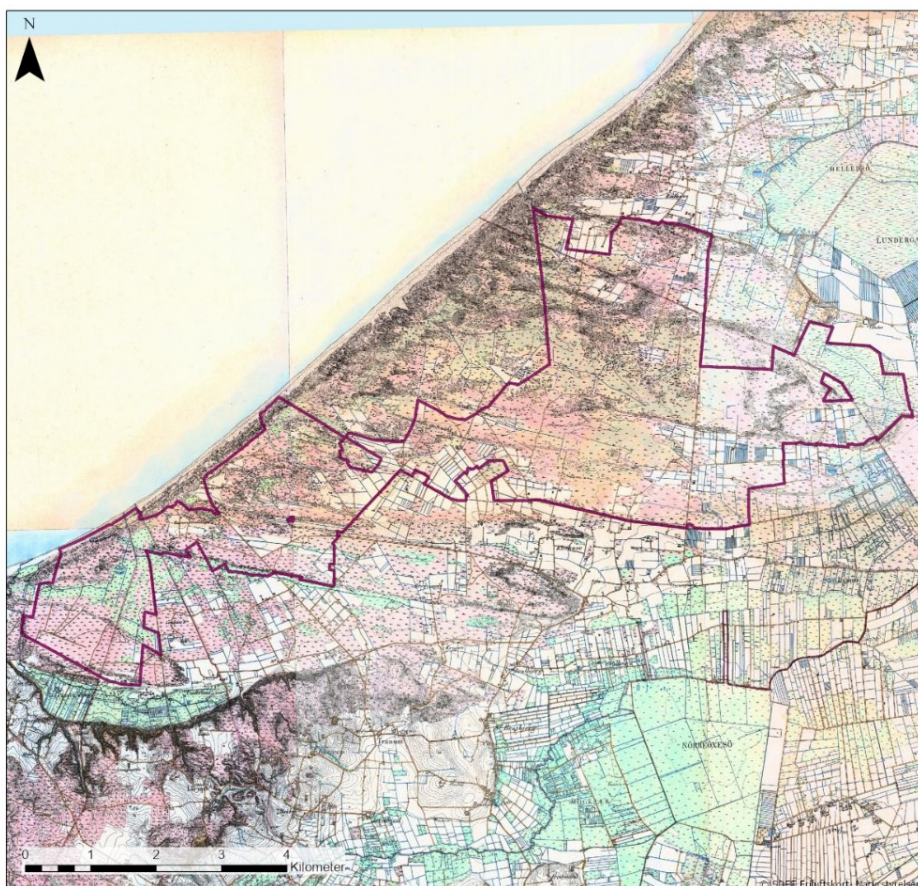
Naturnationalpark Tranum er i hele sin udstrækning beliggende på den hævede havbund, som udgør slettearealerne mellem morænelandet ved Tranum og Blokhush. Området er overalt dækket af flyvesand, dels som et jævnt lag over sletten, og dels som klitter.

En del af arealet har i stenalderen været afskåret fra Skagerrak (som Ringkøbing Fjord i dag er afskåret fra Nordsøen). Sandtangen, der afskar arealet, er opbygget af revler og strandvolde, som bl.a. kan genfindes ved Alvibakker. Her er der stenede strandvoldsaflejringer, og i klitplantagens østlige dele er ferskvandsaflejringer af sand og dynd almindelige under et tyndt flyvesandsdække. Podsoleringen (dannelse af mor- og allag) af flyvesandet i plantagen er beskeden. Stedvis er der udviklet 10 til 20 cm sandmuld i flyvesandet som følge af agerbrug før klitplantagens etablering.

Grundvandsstanden har generelt været høj i området, og da klitplantagen blev anlagt omkring 1920, var en omfattende vandregulering nødvendig i forhold til ønsket om en egentlig skovdrift. Der er normalt en overfladisk grundvandstand en halv til en hel meter under overfladen.

Der er under og efter krigen gravet tørv i Udholm Mose området, og tørvegravene er i dag dybe og vandfyldte.

Landskabet i naturnationalparken er præget af store sammenhængende felter af skov, hede eller græsningsarealer og af veje og grøfter, der danner lange, lige linjer. Hele området ligger kystnært på hævet havbund og er overvejende fladt med enkelte klitformationer i såvel det åbne land som i skoven.

Tranum

Signatur:

□ Naturnationalpark

Kort 5. Høje målebordsblade 1842-1899.

Plantagen, de store åbne vidder, klitterne længst mod vest og store og små vådområder udgør tilsammen de væsentligste elementer i landskabet.

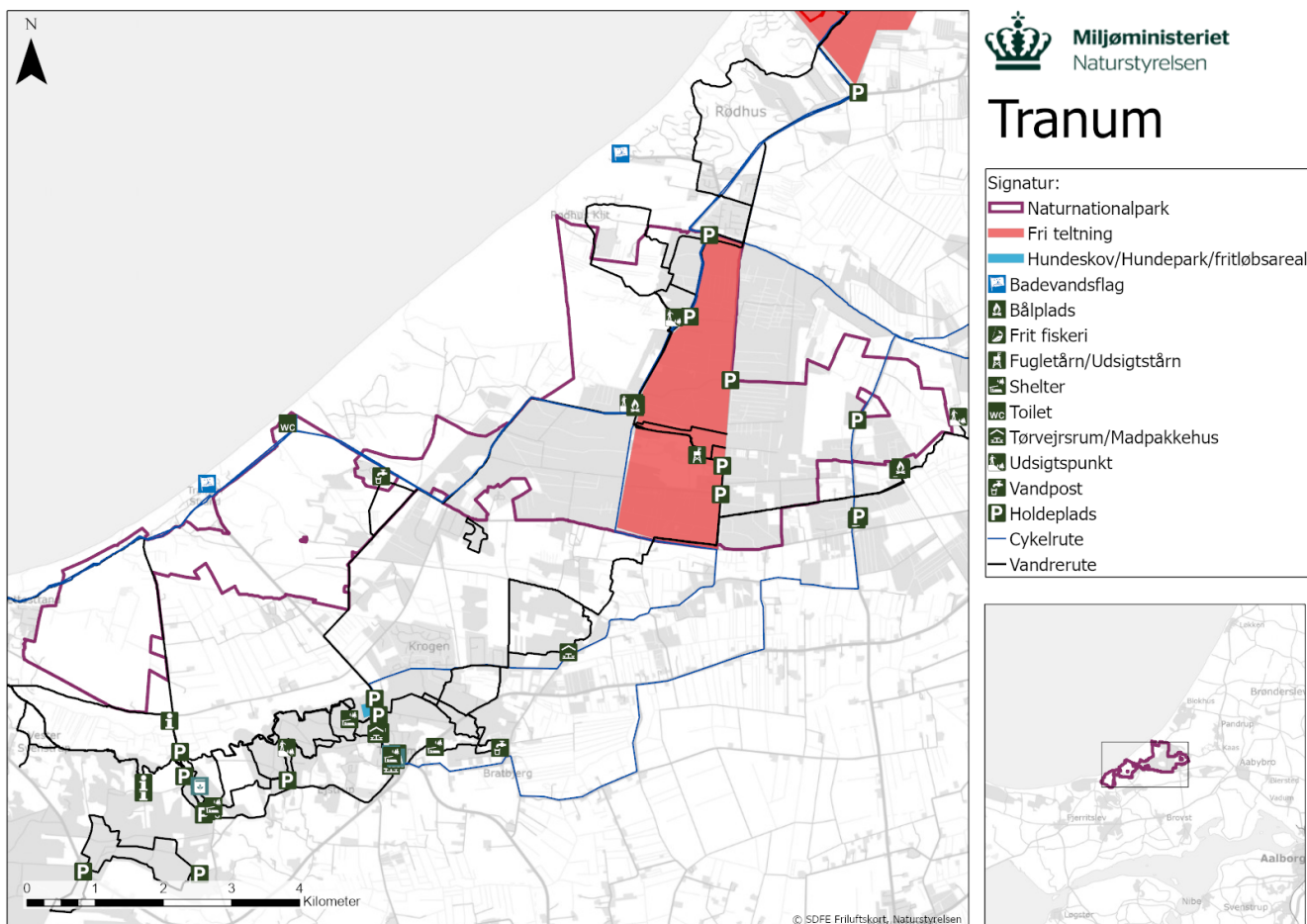
2.1.7 Rekreativ infrastruktur

Naturstyrelsen har gennem mange år aktivt valgt at holde antallet af ruter og friluftsfaciliteter lavt i den nye Naturnationalpark Tranum for at kunne tilbyde besøgende et område, som virker mere vildt og mindre servicebetjent/faciliteret. Mange besøgende værdsætter oplevelsen og følelsen af "vildmark" eller ensomhed.

Som det ses af tabel 5, foregår der jævnligt organiserede aktiviteter i form af eksempelvis orienteringsløb, kørsel med vogn mv. Desuden anvender Forsvaret Naturstyrelsens arealer i området til øvelser m.v.

Tabel 5. Godkendte rekreative aktiviteter i perioden 2012 til 2021.

Aktivitetstype	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	I alt
Dagorienteringsløb	1	10	5	10	6	9	5	9	17	3	75
Hundetræning		15	16		1	3		3	9	5	52
Kørsel med vogn (hund/hest)										112	112
Motionsløb				1				2	4	2	9
MTB/cykling (konkurrence)	1						1				2
Natorienteringsløb			1								1
Ridning											0
Skovtur				2				1			3
Øvrige	1	11	23	24	24	45	49	20	25	13	232
I alt	10	58	70	54	43	64	68	43	67	150	627

Kort 6. Nuværende friluftsfaciliteter.

I tidligere landsdækkende undersøgelser af danskernes færdsel i naturen falder Tranum Klitplantage ud med et lavt antal brugere. En del af forklaringen på det forholdsvis lave besøgstal er, at Tranum Klitplantage er nabo til Blokhush, Svinkløv, Fosdal og Langdal Plantager, der ligger tæt på sommerhusområder og derfor er mere -benyttet. I naboplantagerne har Naturstyrelsen prioriteret friluftslivet højt, og der er etableret rekreative faciliteter for et bredt udsnit af de besøgende som for eksempel mountainbikespor, naturlegepladser, picnicområder, motionsruter, hundeskove og afmærkede vandreruter.

Sammenligning mellem udvalgte friluftsfaciliteter i Naturnationalpark Tranum og Blokhush Klitplantage ses i tabel 6 nedenfor.

Tabel 6. Sammenligning af udvalgte friluftsfaciliteter i Naturnationalpark Tranum og Blokhush Klitplantage

Facilitet	Naturnationalpark Tranum	Blokhush Klitplantage
Røde pæle (rutemarkering)	24 pr. 1000 ha	184 pr. 1000 ha.
Borde-/bænkesæt	1,7 stk. pr. 1000 ha	12 stk. pr. 1000 ha
Grillsteder	0,3 pr. 1000 ha	3,0 pr. 1000 ha
MTB-spor	0 km pr. 1000 ha	9 km pr. 1000 ha

Den nationale cykelrute nr. 1, Vestkyststruten, løber på en ca. 13 km lang strækning gennem naturnationalparken. Vandrerruten Hærvejen løber ligeledes gennem naturnationalparken på en ca. 8 km lang strækning. De to ruter overlapper hinanden på en strækning på ca. 1½ km, og begge ruter kommer forbi "Ajs Holes Plads", der er en primitiv (men populær) overnatningsplads med 2 shelters, muldtoilet, drikkevandshane, bålplads og brænde samt en skurvogn med bord/bænke, som gør pladsen meget eftertragtet til vinterbesøg.

Nordsøstien vandrerrute skærer plantagens sydøstlige hjørne, og kun ca. 1,5 km forløber i naturnationalparken.

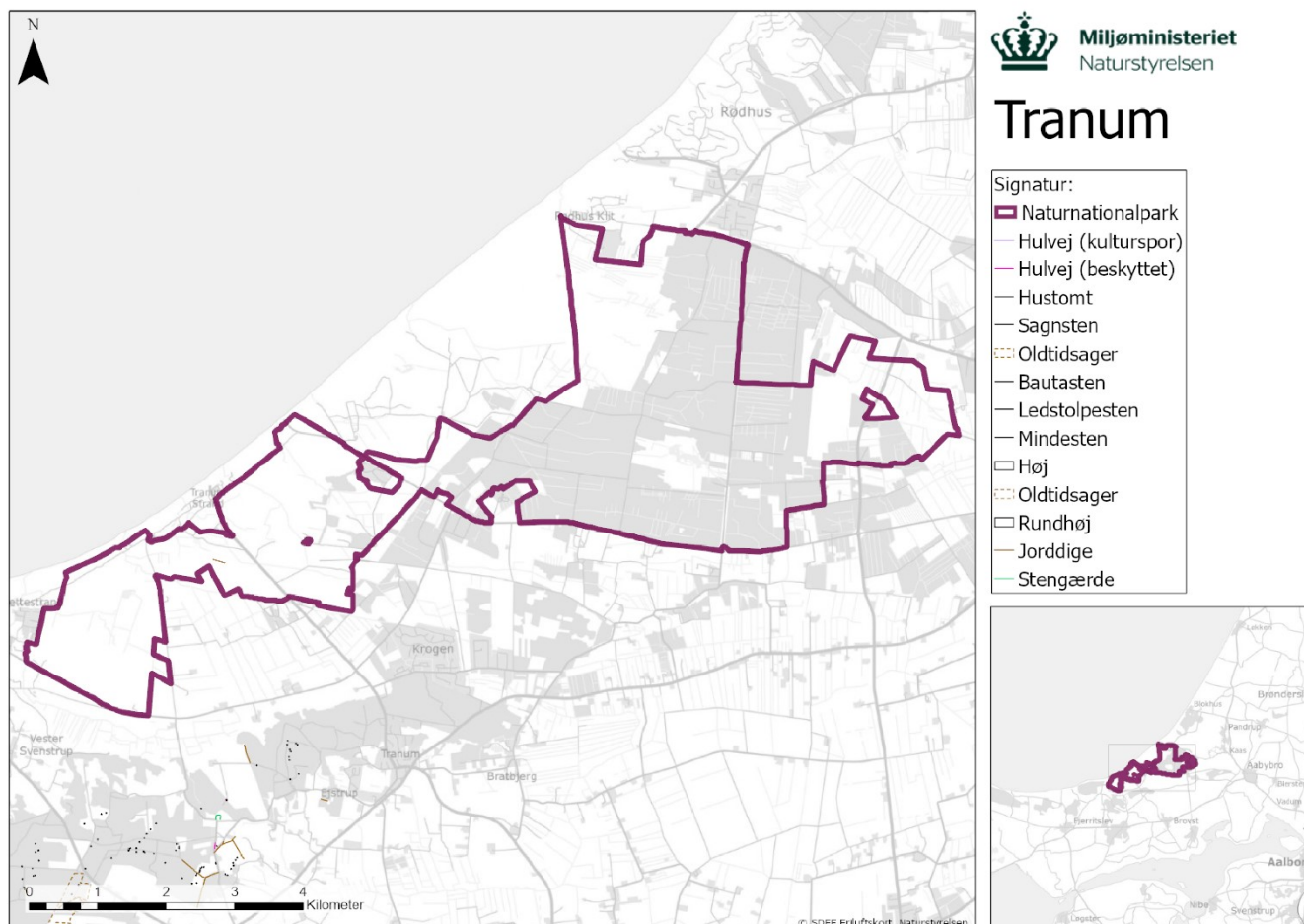
Der er tre kortere afmærkede vandrerruter i plantagen. De to ruter er etableret i tilknytning til henholdsvis Tranum Klit Camping og Rødhus Klit Camping, der begge er umiddelbare naboer til naturnationalparken. Den sidste rute starter ved p-pladsen på Rødhusvej og er ca. 3,3 km.

Der er en kort afmærket ridesti på ca. 1,5 km langs Sandmosevej, og der foregår nogen ridning i plantagen. Ridningen udgår bl.a. fra de to campingpladser og fra en større rideskole, der er direkte nabo til naturnationalparken. Der er ingen MTB-ruter i naturnationalparken, og kun lidt MTB-cykling. Som andre steder ses en stigende kørsel med gravelbikes, og de lange grusvejsstræk i plantagen gør den eftertragtet til sporten. Den centrale del af plantagen fra syd til nord mellem Overklitvej og Bratbjergvej/Rødhusvej er udlagt til fri teltning. Der observeres sjældent "frie telte" eller andre, der overnatter frit i plantagen, og det vurderes, at eksisterende overnatningspladser stort set dækker det nuværende behov for lejrslagning.

2.1.8 Fredede og beskyttede fortidsminder

Der er ikke registreret fredet kultur- og verdensarv i Naturnationalpark Tranum.

Der er registreret ét jorddige i naturnationalparken, der er beskyttet efter Museumsloven §29a vedr. beskyttede sten- og jorddiger og lignende. Jorddiget er beliggende på engarealet vest for Tranum Strandvej.

Kort 6. Fredede og beskyttede fortidsminder og andre kulturhistoriske spor. Bemærk at jorddiget er det eneste fortidsminde inden for afgrænsningen.

2.1.9 Forholdet til lovgivning

Lovforslag om etablering af naturnationalparker blev fremsat af regeringen og vedtaget i Folketinget i juni 2021. Loven indeholder en række ændringer til bl.a. skovloven og naturbeskyttelsesloven, der vil smidiggøre etableringen af naturnationalparker.

Etablering af Naturnationalpark Tranum vil herudover være afhængig af en række tilladelser og dispensationer fra anden lovgivning. Naturstyrelsen vurderer således, at opførelse af heget vil kræve en række tilladelser/dispensationer, ligesom udsætning af dyr, genopretning af den naturlige hydrologi, visse biodiversitetsfremmende indsatser og anlæg af friluftsfaciliteter kan være betinget af tilladelser/dispensationer fra gældende lovgivning.

I forbindelse med forvaltning af naturnationalparken, vil der i anden lovgivning være en række krav, der sætter rammerne for aktiviteterne i naturnationalparken. Det vil eksempelvis omfatte regler for tilsyn med de udsatte dyr, opfyldelse af Natura 2000-planerne og forpligtelser i forhold til beskyttede naturtyper, fredninger og beskyttet kulturarv.

Ca. 850 af naturnationalparkens 2.800 ha er en del af arealfredningen Lien, Fosdalen og Sandmosen. Naturstyrelsen vurderer, at Naturnationalpark Tranum i store træk kan etableres indenfor fredningens rammer. Der forventes at være enkelte indsatser, der kræver fredningsnævnets dispensation fra fredningsbestemmelserne.

I forbindelse med ansøgning om tilladelse til etablering af naturnationalparken skal der udarbejdes en væsentlighedsvurdering efter habitatbekendtgørelsens¹⁰ regler. I denne ansøgning indgår også en vurdering ift. vandområdeplanernes målsætninger. Det er Naturstyrelsen, der som ansøger, har ansvaret for at belyse om etablering af naturnationalparken vil medføre en væsentlig påvirkning af Natura 2000-område N21 og dets udpegningsgrundlag, samt om projektet kan påvirke arter opført på habitatdirektivets bilag IV, herunder om projektet kan påvirke yngle- og rasteområder for disse arter. Det er Miljøstyrelsen, som skal give tilladelse til projektet, der fortager væsentlighedsvurderingen. Formålet med reglerne om artsbeskyttelse er at undgå, at der gennemføres planer og projekter, som vil medføre beskadigelse eller ødelæggelse af et yngle- eller rasteområde eller forstyrrelser af de beskyttede arter. I væsentlighedsvurderingen vil der således blive vurderet på naturnationalparkens aktiviteter i forhold til områdets habitatnatur og -arter og de beskyttede bilag IV-arter.

2.1.10 Forholdet til øvrig planlægning for området

I den gældende kommuneplan for Jammerbugt Kommune, vedtaget i december 2021 er området, der er udpeget som naturnationalpark, udpeget som:

- Afstand mellem forurenende aktiviteter og forureningsfølsom anvendelse (støjkonsekvensområde).
- Lavbund.
- Særligt værdifuldt naturområde.
- Arealer i fare for oversvømmelse (oversvømmelse fra hav, op til 2 meter) – kun meget lidt i kanten af afgrænsningen af naturnationalparken.
- Skovrejsning uønsket.
- Større, sammenhængende landskaber.
- Geologiske beskyttelses- og interesseområder.

Det fremgår af kommuneplanen:

¹⁰ BEK nr. 1595 af 06/12/2018 – Bekendtgørelse om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter ("habitatbekendtgørelsen")

"I de i planen udpegede naturområder skal planlægning og administration af arealanvendelsen tjene til at fremme biodiversiteten og søge at skabe større sammenhæng mellem naturområder. I disse områder vejer hensynet til naturen og biodiversiteten tungt, og eventuelle ændringer i arealanvendelsen skal være positivt for udviklingen af biodiversitet og naturkvaliteten. Omvendt må der ikke ske ændringer i arealanvendelse, f.eks. ændringer i landbrugsdrift og skovbrug, der påvirker biodiversiteten og de naturlige processer i negativ retning eller begrænser fremtidige muligheder for udvikling af biodiversiteten."

2.1.11 Forholdet til national sikkerhed

Forsvarets enheder passerer igennem klitplantagerne op til Tranum Skydeterræn i forbindelse med træningen i selve Skydeterrænet. Før etableringen af den kommende naturnationalpark skal Forsvaret og Naturstyrelsen derfor sikre, at Forsvarets enheder fortsat har adgang til skydeterrænet. Det skal ligeledes sikres, at genetableringen af naturlig hydrologi ikke indebærer, at de hydrologiske forhold i skydeterrænet gør det vanskeligt for Forsvaret at gennemføre øvelser og træning. Områderne bruges også i forbindelse med træning med allierede styrker. Endelig ligger området på de faste lavflyvningsruter for helikoptere. Disse aktiviteter fortsætter på samme vilkår som hidtil.

2.1.12 Inddragelse af offentligheden

Der er i forbindelse med udarbejdelse af denne projektbeskrivelse og forvaltningsplan for Naturnationalpark Tranum gennemført en inddragelse af offentligheden på forskellige niveauer og i forskellige faser. Der er i tilknytning til processen med etablering af alle 15 naturnationalparker på statens arealer oprettet en national videnskabelig arbejdsgruppe og en national arbejdsgruppe for interessenter. Derudover er der nedsat en lokal projektgruppe med repræsentanter for lokale foreninger, brugergrupper mv. De to nationale arbejdsgrupper har i forhold til Stråsø, Tranum og Almindingen været inddraget ved et første møde i august – september 2021, og et møde i arbejdsgrupperne i løbet af december 2021. Der er i løbet af 2. halvår 2021 afholdt i alt fire møder og en studietur i den lokale projektgruppe.

Herudover er der i perioden 1. juni til 5. november 2021 afholdt i alt tre offentlige naturvandring, fem naturvandring for særlige grupper og et møde for naboer til naturnationalparken. Naturstyrelsen har deltaget med oplæg i fem borgermøder/generalforsamlinger i lokalområdet, har ugentligt informeret om processen i to lokale ugeaviser og har holdt bilaterale møder med en lang række interessenter. Herudover har alle interesserede kunnet henvende sig med generelle og konkrete spørgsmål og kommentarer på Naturstyrelsens "åbne kontor", der har været åbent 1-2 dage ugentligt både dag og aften og er beliggende i selve naturnationalparken.

Jammerbugt Kommune har været inddraget i processen dels via kommunens deltagelse i den lokale projektgruppe og dels via en direkte dialog mellem kommunen og Naturstyrelsen blandt andet med månedlige møder på både embedsmands- og politisk niveau.

Endelig har lovændringerne til etablering af naturnationalparker samt naturnationalparkens specifikke afgrænsning været præsenteret for og drøftet med relevante ministerier.

Det er politisk besluttet, at den lokale projektgruppe fortsætter, indtil naturnationalparken indvies.

Efter etablering af Naturnationalpark Tranum vil den løbende drift og forvaltning indgå i Naturstyrelsens øvrige portefølje af opgaver. Derudover vil berørte myndigheder løbende blive inddraget i forbindelse med gennemførelse af yderligere naturgenopretningstiltag (f.eks. hydrologiindsatser), evaluering af dyrevelfærd, tilsyn med de udsatte dyr, overvågning af fortidsminder mv.

Udkast til projektbeskrivelse og forvaltningsplan for Naturnationalpark Tranum blev sendt til kommentering hos de to nationale arbejdsgrupper samt den lokale projektgruppe. Naturstyrelsen har med udgangspunkt i tilbagemeldingerne fra arbejdsgrupperne og projektgruppen udarbejdet dette reviderede udkast, der nu bliver sendt i offentlig høring. Alle – både borgere, kommuner og organisationer – vil i den forbindelse have mulighed for at kommentere på planerne.

2.2 Planlagte tiltag og anlæg

2.2.1 Naturnationalparkens geografiske afgrænsning

Naturnationalparkens i alt ca. 2.800 ha udgøres af klitplantage, våde områder og anden lysåben natur. Der er ca. 14 km fra den ene ende af parken til den anden. Sammenhængen mellem de nordligste og de sydligste arealer er begrænset til en ca. 300 m bred passage, der er afgrænset af private arealer; en campingplads, der er beliggende som en enklave i naturnationalparken og to private matrikler, der tilsammen udgør en smal kile i et større areal, der er ejet af Naturstyrelsen.

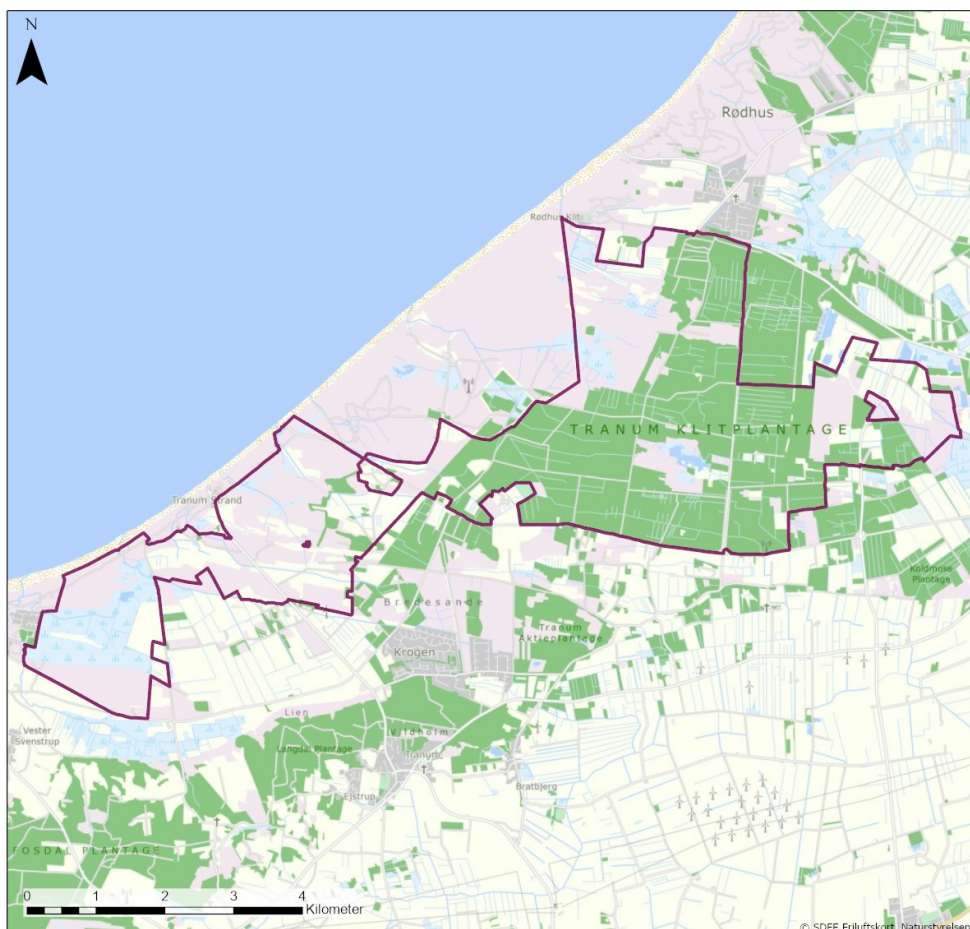
Skydeområde Tranum er ejet af Naturstyrelsen men lejet ud til forsvaret, og indgår ikke i Naturnationalpark Tranum. Skydeområdet udgør i alt 839 ha og er fortrinsvis klithede. Området ligger mellem den nordlige del af Naturnationalpark Tranum og kysten.

I den nordlige del af Tranum Klitplantage er et statsejet areal på ca. 200 ha udlagt som råstofområde for hvidt sand i regionplanen for Region Nordjylland. Derfor er denne del af plantagen ikke en del af naturnationalparken. Det kan efter endt afgravning overvejes at inddrage arealet i naturnationalparken.

I den nordøstlige del af naturnationalparken er en privat enklave på ca. 10 ha, der ikke indgår i Naturnationalparken.

I den sydvestlige del af Naturnationalpark Tranum ligger et privat hus på lejet grund på Naturstyrelsens matrikel. Grunden er ca. 0,4 ha. Af hensyn til lejer indgår arealet ikke i naturnationalparken og bliver frahegnet.

I den østlige del af Tranum Klitplantage er der et uopsigeligt jagtlejemål på ca. 250 ha, der løber frem til 2025.

Tranum

Signatur:

□ Naturnationalpark

Kort 7. Naturnationalpark Tranum – udstrækning samt angivelse af de arealer (private og udlejede) inden for naturnationalparkens ydre afgrænsning, som ikke er omfattet.

2.2.2 Store planteædende pattedyr

Store, sammenhængende arealer, mosaikken af naturtyper, de flydende overgange mellem lysåbne og skovdækkede arealer samt dynamik i skovbunden er – sammen med en mere naturlig hydrologi – nogle af de vigtigste parametre for, at mange arter af dyr, planter og svampe kan finde sig til rette i Naturnationalpark Tranum.

Et af hovedgrebene i Naturnationalpark Tranum er derfor at skabe dynamik i naturen via helårsgræsning med forskellige arter af store planteædende pattedyr.

Dyr græsser forskelligt, har forskelligt fødevalg og fordøjer forskelligt. Det bidrager til dynamikken, at forskellige dyr græsser i det samme område. Derfor skal der udsættes store planteædende pattedyr, der kan supplere græsningen fra den bestand af vilde hjortearter, der i forvejen græsser i Naturnationalparken.

I Naturnationalpark Tranum er det langsigtede mål at øge biodiversiteten i området, give området fri til vild natur og minimere forvaltningen eller den menneskelige indblanding i områdets udvikling. Græsningen og de store planteædende pattedyr spiller i den sammenhæng en væsentlig rolle, og dyrenes primære funktioner er:

- At holde lysåbne arealer helt eller delvis fri for vegetation. I Naturnationalpark Tranum er det særligt vigtigt at være opmærksom på bevarelsen af den atlantiske klithede (en naturtype, som Danmark i international kontekst har en særlig forpligtigelse til at bevare).
- At bidrage til at skabe glidende overgange mellem skov og lysåben natur og mellem tørt og fugtigt.
- At skabe forstyrrelse i skoven, i skovbunden og på de lysåbne arealer.

Området skal fremover fortsat græsses af de hjortearter, der lever vildt i området, og som frit kan bevæge sig ud og ind af det lave hegn, der sættes op i Naturnationalparken. Herudover udsættes ikke-reproducerende bestande af kreaturer (galloway-stude) og heste (exmoor-vallakker).

Andre dyrearter som geder, får, bison og elg er fravalgt i Naturnationalpark Tranum. Fravalg af geder skyldes, at de kræver højt hegn samt er relativt følsomme overfor koldt og vådt vejr. Får er fravalgt, da de generelt foretrækker urter fremfor græsser, og derfor ikke skønnes egnet i Naturnationalpark Tranum, da deres påvirkning af vegetationen kan betyde for stor dominans med græsser i forhold til urter og dermed en lavere artsdiversitet. Elge foretrækker generelt fugtige/våde og løvtræsdominerede arealer med en massiv opvækst af bl.a. birk og pil, hvilket findes i mindre grad i Naturnationalpark Tranum.

Ud fra det naturmæssige udgangspunkt i Tranum vurderes det umiddelbart, at den påvirkning, som store planteædende pattedyr kan udøve, vil kunne løses med udsætning af mellemstørte arter. I forhold til naturtypernes karakter, voksende på meget næringsfattig og sandet jordbund, vil udsætning af heste og stude være tilstrækkelig. Europæisk Bison har også været på tale, men vurderes ikke at kunne bidrage yderligere end de mellemstørte arter for at opnå en biologisk effekt.

Naturnationalparken er beliggende i et næringsfattigt egn af landet med store lysåbne arealer, der tilbyder fødeemner, der tilfredsstiller hjorte, kreaturer og heste. Hver art af de planteædende store pattedyr har deres egen adfærd, fødesøgningsstrategi og biologiske egenskaber, og hver art påvirker derfor naturen forskelligt. Derfor opnås en positiv effekt af samgræsningen; der skabes større variation i de strukturelle forhold i vegetation og jordbund således, at der skabes alsidige levesteder for flora og fauna.

Tunge græssende pattedyr som kreaturer og heste, "browsere" som krondyr og dådyr samt bævere, der eventuelt over tid naturligt måtte indfinde sig sydfra skaber på hver sin måde variation i de skovbevoksede områder, dels ved naturligt at veteranisere træer, og dels ved at begrænse opvækst af unge træer.

Galloway og exmoor er robuste racer, der er egnede til at gå ude året rundt, og de er gennem generationer avlet, så de ikke er opsøgende på mennesker. Samtidig har exmoor ponyerne en relativt lav stanghøjde, så hestene kan holdes inde bag et almindeligt kreaturhegn.

Gældende og kommende regler i lovgivningen for mærkning af kreaturer medfører, at både voksne dyr og afkom skal mærkes med f.eks. øremærker eller anden identifikation inden for en fastsat periode. Fødevarestyrelsen oplyser, at der ikke kan dispenseres fra dette krav. Naturstyrelsen vurderer, at det ikke vil være muligt at lokalisere og mærke kalve på så store og varierede arealer, som naturnationalparken i Tranum omfatter. Kreaturer holdes derfor i ikke reproducerende bestande. Påvirkning af biodiversiteten vurderes i vid udstrækning at være den samme, dog vil udeladelsen af tyre bevirke, at den fysiske forstyrrelse ved skrab i jorden og tråd alt andet lige vil være mindre, end hvis der var tale om reproducerende kreaturflokke. Fravalget af tyre, kvier og kalve vurderes at mindske risikoen for konflikter med friluftslivet, men det vil medføre tab af den sociale struktur og læring, som forekommer i en naturlig dyreflok med individer af forskellige aldre og køn, samt den hermed forbundne større variation af påvirkningerne på eksempelvis vegetation og jordbund.

Exmoor ponyer er generelt mere hårdføre end kvæg, og da de ikke som kvæg er drøvtyggere, kan hesten i modsætning til kvæg kompensere for en mindre næringsrig føde blot ved at øge indtaget af foder. Det løbende tilsyn med dyrene skal sikre, at antallet af dyr harmonerer med den tilgængelige føde.

Heste er aktive en stor del af døgnet og bevæger sig meget omkring. Da de samtidig koncentrerer kraftoverførslen til jorden på et begrænset areal af sålefladen er hesten det græsningsdyr, der giver den største trådpåvirkning.

Som følge af Naturnationalpark Tranums størrelse vil exmoor-vallakkerne have mulighed for at udøve en naturlig adfærd inden for den givne ramme i forhold til fødesøgning, valg af habitat osv. Størrelsen samt områdets heterogenitet er samtidig med til at sørge for, at de udsatte heste og kreaturer har gode muligheder for at finde vand, læ, ly og tørt leje.

I Naturnationalpark Tranum vælges en ikke-reproducerende bestand af heste (vallakker) for at kunne sammenligne forholdene med Naturnationalpark Stråsø, hvor der udsættes en reproducerende bestand.

Der er i dag vildtlevende bestande af krondyr og dådyr i Naturnationalpark Tranum. Naturstyrelsen vurderer, at der er i alt er ca. 300 individer af krondyr og 300 individer af dådyr i naturnationalparken. Dyrene bevæger sig frit i og uden for naturnationalparken, søger ofte skjul i skoven om dagen og græsser på de lysåbne arealer om natten.

En naturlig tæthed af planteædere i danske økosystemer vil variere og afhænge af fødetilgængeligheden. Naturtyper på næringsrige jorde som strandenge og ferske enge i ådale vil kunne understøtte en større tæthed af planteædere end naturområder på næringsfattig jordbund som f.eks. hede og klit-natur. Ud over jordbundens næringsstofindhold har lystilgængelighed betydning for fødekvalitet og mængde. Der er generelt mindre planteføde tilgængeligt i skovområder end på lysåbne naturtyper på tilsvarende jordbund, da en stor del af træers og buskes lettilgængelige biomasse (blade, knopper, kviste) er uden for dyrenes rækkevidde. Skovens bunddække vil desuden afhænge af graden af kronedække. Der vil f.eks. ofte være

meget lav fødetilgængelighed i nåletræsplantager, hvor træerne står tæt, og hvor de dårlige lysforhold giver udslag i meget begrænset bundvegetation. Desuden har hindringer for fødesøgning og fordøjelse af føden betydning for tætheden af planteædere. For krondyr er det f.eks. vigtigt med ro til både fødesøgning og ro til at kunne fordøje den indtagne føde.

Effekten af græsning afhænger i høj grad af græsningstrykket, dvs. mængden af græssende dyr per arealenhed (kg dyr/ha). I naturnationalpark sammenhæng anvendes ordet græsningstryk om den mængde dyr (kg dyr/ha), som skal være i naturnationalparken for at opnå en gunstig effekt på områdets natur og biodiversitet.

Den sandsynlige naturlige tæthed af græssende dyr i Europa vurderes i en international artikel om emnet at svare til mængden af store græssende dyr i nationalparker i Afrika. Der er tætheden typisk fra 25 til 125 kg dyr/ha, når der ikke er tæt skov eller f.eks. ørken, dvs. i relativt frodige og lysåbne naturtyper¹¹. Både overgræsning og mangel på græsning udgør trusler mod biodiversiteten ifølge samme artikel. De nævnte tal for mængden af græssende dyr er lavere end de 70 til 250 kg/ha anført i en tidligere rapport af nogle af de samme forfattere¹². Rapporten anførte dog, at tallene er usikre og, at de høje tal kun kan "opnås lokalt i meget produktive landskaber såsom produktive ådale og strandenge, eller kun kortvarigt som en del af naturlige bestandssvingninger". Andre opmærksomhedspunkter i rapporten er, at der er risiko for overgræsning allerede ved 60 kg/ha for visse artsgrupper, og at de 70-250 kg/ha ikke er relevante for højmose, klit og typisk dansk skov grundet den meget lave fødetilgængelighed der. I naturnationalparken vil bestandene af store planteædere være reguleret af fødetilgængeligheden. I udgangssituationen vurderes en sigtelinje for græsningstrykket, svarende til ca. 40 kg græsningsdyr per hektar, at kunne tilgodese både dyrenes fødebehov og de naturmæssige effekter af afgræsningen i Naturnationalpark Tranum. Det bemærkes dog, at startbestanden vil være væsentligt lavere. Vurderingen af græsningstrykket er bl.a. baseret på den nuværende arealmæssige fordeling af områdets naturtyper, deres respektive foderværdi og de for naturtypen anbefalede græsningstryk. Det indgår også i vurderingen hvilke fødekilder, der er tilgængelige om vinteren, da det primært er mængden af tilgængelig føde i vinterhalvåret, hvor kvantitet og kvalitet af plantebiomassen normalt er lavest, der bestemmer hvor mange dyr et område kan bære. Der er blandt andet set på forekomsten af vintergrønne arter, som hedelyng, bølget bunke, blåbær og vedplanter som nåletræer, kristtorn m.fl. sammenholdt med dyrenes fødepræferencer.

Beregningen af græsningstryk er baseret på en række forudsætninger, som dels kan være usikre, og som kan ændre sig, i takt med at et større vidensgrundlag opnås. Der er derfor valgt en forsigtig græsningsstrategi med et indledningsvis lavt græsningstryk på ca. 40 kg/ha. I takt med at området ændrer

¹¹ Fløjgaard C, Pedersen PBM, Sandom CJ, Svenning J-C & Ejrnæs R (2022) Exploring a natural baseline for large-herbivore biomass in ecological restoration. *Journal of Applied Ecology*, 59, 18– 24. <https://doi.org/10.1111/1365-2664.14047>

¹² Fløjgaard, C., Buttenschøn, R.M., Byriel, F.B., Clausen, K.K., Gottlieb, L., Kanstrup, N., Strandberg, B. & Ejrnæs, R. 2021. Biodiversitetseffekter af rewilding. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 124 s. - Videnskabelig rapport nr. 425 <http://dce2.au.dk/pub/SR425.pdf>

karakter fra forstlig drevet skov til vildere og vådere skov, samt at arealet med lysåbent natur øges, forventes fødeudbuddet at blive større, hvorved antallet af dyr løbende skal tilpasses.

Dyrene udsættes ad flere omgange over en periode på flere år fra parken indvies, og Naturstyrelsen vil til stadighed observere, om græsningstrykket er passende.

Græsningstrykket er at betragte som en sigtelinje, og det er ikke givet, at man ender med den angivne fordeling af arter eller det beregnede antal dyr. Startbestanden af de reproducerende bestande af eksisterende hjortearter og udsatte dyr vil være væsentligt lavere end ca. 40 kg græsningsdyr per hektar. Med en gradvis bestandsopbygning er der mulighed for en løbende vurdering af såvel dyrenes tilstand, som hvor og hvordan de færdes på arealerne – herunder hvor de søger deres føde, og derved får indvirkning på naturen. Hensynet til især græsningsbehovet på de lysåbne naturtyper kan bevirke, at man må vurdere behovet for en hurtigere bestandsopbygning for at sikre et tilstrækkeligt græsningstryk. Dermed skal det løbende vurderes, om der skal udtages individer og/eller arter, eller om der eksempelvis skal reguleres på forholdet mellem arterne.

Dyrene skal som udgangspunkt ikke fodres, men der udarbejdes en beredskabsplan for, hvad der skal ske i de tilfælde, hvor der opstår fødeknaphed, hvilket kan true dyrenes velfærd. Det kan f.eks. være ved et længerevarende tykt snedække, et kraftigt isslag eller længerevarende tørke (se afsnit 3.2).

I Tabel 7 er angivet startscenariet for afgræsningen med store planteædere inden for det hegnede område i Naturnationalpark Trandum. Bemærk at de i tabel 7 angivne antal individer er beregnet ud fra en gennemsnitsvægt pr. dyr. Hvis det ved udsætning af dyrene viser sig, at dyrenes vægt afviger fra denne gennemsnitsvægt, vil antallet af dyr blive justeret. Det tilsigtede græsningstryk ved udsætningen følger dermed vægt/ha.

Tabel 7. Græsningstryk på ca. 40 kg græsningsdyr per hektar. Tal vedrørende de enkelte dyrearters gennemsnitsvægt er hentet fra rapporten "Skovgræsning med biodiversitetsformål"¹³, bortset fra krondyr, hvor der er anvendt danske erfaringstal.

Art	Vægt per dyr (kg)	Antal	Samlet vægt	Kg/ha
Kvæg	530	100	53.000	
Heste	330	50	16.500	
Krondyr	100	300	30.000	
Dådyr	52	300	15.600	
I alt			115.100	41,1

¹³ Rita Merete Buttenschøn og Lasse Gottlieb (2019): Skovgræsning med biodiversitetsformål. IGN Rapport, september 2019, Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Frederiksberg. 78 s. ill.

2.2.3 Etablering af hegn

For at sikre et naturligt højt græsningstryk i Naturnationalpark Tranum, udsættes – som beskrevet i afsnit 2.2.2 – kreaturer og heste. Derfor skal naturnationalparken hegnes. Kreaturer og heste fordrer, at området hegnes med et totrådet kreaturhegn i ca. en meters højde, hvorfor hegnet vil være meget lidt synligt i landskabet. Det holder kreaturer og heste inde, mens vildtet i området har fri passage.

Hegnslinjen fremgår af kort 9 og følger overordnet naturnationalparkens afgrænsning. Hegnslinjen er ca. 50 km lang. Der er et ønske om at etablere en riderute hele vejen rundt om naturnationalparken, og for at muliggøre det, trækkes hegnet mange steder mellem 5 til 30 meter ind i naturnationalparken. Det giver samtidig mulighed for at tage æstetiske og trafikikkerhedsmæssige hensyn i forbindelse med hegningen. Herudover vil hegnslinjen være trukket så langt tilbage fra kysten, at færdsel langs stranden fortsat kan ske uhindret.

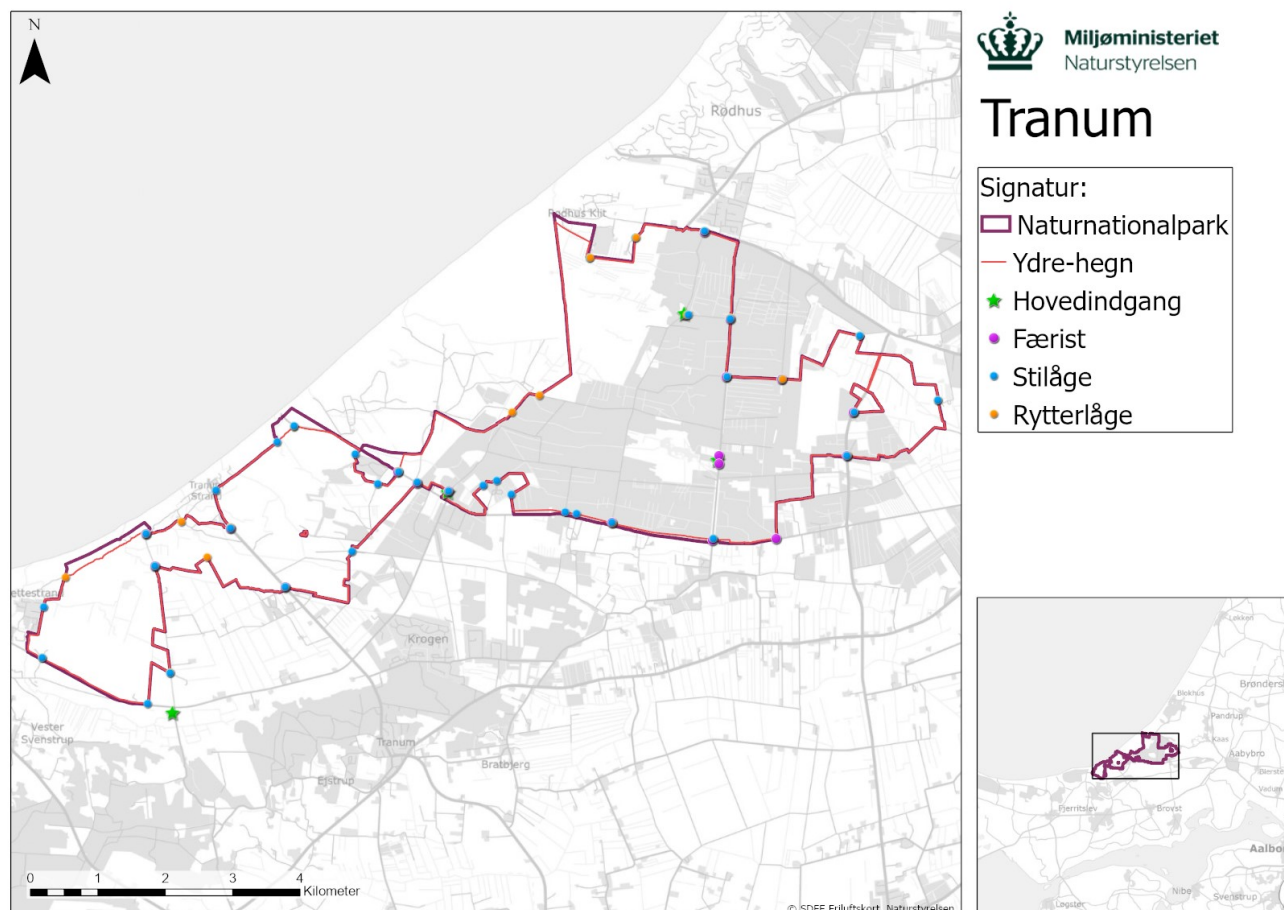
De offentlige veje Lerup Strandvej, Strandvejen, Sandmosevej, Rødhusvej/Bratbjergvej og Udholmvej/Halvrømmenvej løber alle gennem naturnationalparken. Bilkørsel er endvidere tilladt på skovvejen Grønnevej til den nordligste hovedindgang til naturnationalparken. Hvor hegnet krydser veje med offentlig færdsel, etableres færister, der tillader passage af biler og tunge køretøjer. Ved siden af færisterne etableres adgang for gående, cyklende, ridende, og der vil også være adgang for bevægelseshæmmede. Der er planlagt etablering af 12 færister, hvor der er offentlig færdsel.

Ud over adgangen til naturnationalparken i forbindelse med de offentlige veje, etableres ca. 35 sti-låger til gående og cyklende og 28 ridelåger i hegnet. Der tages i videst muligt omfang hensyn til, at også bevægelseshæmmede har adgang gennem lågerne. Der vil blive sat led/låger i hegnet, der tillader hestevogne adgang til naturnationalparken. Placeringen aftales nærmere med Vendsyssel Køreforening.

Placeringen af lågerne er fastlagt med baggrund i input fra den lokale projektgruppe for Naturnationalpark Tranum.

I dag afgræsses store arealer i den kommende naturnationalpark af køer og heste om sommeren. Græsningen er fordelt på ca. 18 fælder, der typisk er hegnet med totrådet kreaturhegn i ca. 90 cm højde. I alt er der ca. 54 km kreaturhegn i naturnationalparken. Naturstyrelsen forventer på flere strækninger at genbruge allerede eksisterende hegn. Hvor hegnene ikke genbruges, fjernes de.

I forbindelse med rydningen af de i alt ca. 625 ha sitkagran, søjlegran, klitfyr og fransk bjergfyr, etableres op til 50 små plantninger, der skal hjælpe hjemmehørende træarter på vej på arealerne. Den gradvise udfasning af ovennævnte nåletræsbevoksninger planlægges udført over en 25 årig periode, hvorfor der ikke forventes sandflugt. Plantningerne etableres løbende, når de gamle bevoksninger er fældet. Nogle af plantningerne hegnes med vildthege i en periode, indtil træerne har fat og er vokset over bidehøjde for krondyr og dådyr. Det forventes, at hvert vildthege kommer til at stå i en cirka 15-årig periode.

Kort 8. Hegnslinje med markering af indgange. Af bl.a. friluftsmæssige og trafikale hensyn trækkes hegnslinjen mange steder mellem 5-30 m ind i naturnationalparken. Da det kan være svært at se den nøjagtige placering af låger mv. på det trykte kort, anbefales det at orientere sig på nst.dk, hvor der vil være supplerende kortmateriale. Der vil fortsat være fri passage langs med stranden.

2.2.4 Friluftsfaciliteter samt veje, stier og ruter

Det primære mål med Naturnationalpark Tranum er at fremme natur og biodiversitet. Herudover skal naturnationalparken give friluftslivet, herunder turismen nye muligheder.

Den overordnede friluftsmæssige infrastruktur i naturnationalparken er indgange (se afsnit 2.2.3) samt veje og stier. Indgange, veje og stier skal understøtte friluftslivet i naturnationalparken og medvirke til at sikre en sammenhængende infrastruktur for fodgængere, cyklister og arbejdskørsel i hele området. Placeringen af indgangspartier, veje og stier planlægges så naturnationalparkens gæster naturligt ledes uden om sårbare naturområder og levesteder. Derved vil friluftslivets mulige påvirkning af biodiversiteten, særligt forstyrrelsesfølsomme arter og naturtyper samt ophold- og fødesøgningsområderne for krondyr blive mindst mulig. Tranum Klitplantage har gennem mange år været forvaltet på en måde, hvor oplevelsen af "vildmark" er prioriteret frem for det faciliterede friluftsliv. Der er således færre ruter, grillpladser, borde-bænkesæt med videre pr. ha, end der er i Naturstyrelsens øvrige plantager i Vendsyssel. Det er intentionen, at vildmarksoplevelsen fortsat skal være i centrum. Samtidig er det vigtigt, at naturnationalparken er

grundlag for nye oplevelser for alle, også bevægelseshæmmede og folk, der er bange for at gå ind i en indhegning, hvor der er kreaturer og heste.

Der etableres fire hovedindgange (eller knudepunkter) i Naturnationalpark Tranum. Ved alle hovedindgange informeres bredt om naturnationalparkens landskab, natur og forvaltning. Der informeres særskilt om, hvordan besøgende skal omgås de udsatte dyr for at få en god oplevelse i naturnationalparken. Der etableres korte vandrerruter med udgangspunkt ved hovedindgangene. Hvor det er relevant, bliver der desuden adgang til et eller flere udsigtspunkter.

Ved alle hovedindgange etableres parkeringspladser med mulighed for, at en turistbus kan vende. Parkeringspladserne placeres uden for naturnationalparken eller hegnes, så der ikke er adgang for kreaturer og heste. På lidt længere sigt kan der vise sig behov for, at der etableres toiletfaciliteter ved hovedindgangene.

En af hovedindgangene placeres ved Fosdalgaard, der ligger uden for naturnationalparken i en afstand af ca. 350 meter fra afgrænsningen af naturnationalparken. Fosdalgaard er ejet af Naturstyrelsen, og Jammerbugt Kommune driver naturskole på stedet. Ved at placere en hovedindgang ved Fosdalgaard sikres synergien mellem naturnationalpark og naturskole samtidig med, at naturnationalparkens arealer neden for Lien oplevelsesmæssigt bindes sammen med Fosdalen og naturen oven for kystskrænten. Det skal aftales nærmere med Jammerbugt Kommune, om den vestligste hovedindgang kan placeres ved Fosdalgaard.

Ud over de 4 hovedindgange bliver der adgang til naturnationalparken fra i alt ca. 40 stilåger, der giver adgang for gående og cyklende og ca. 20 ridelåger, som ryttere kan passere, uden at skulle stå af hesten.

Hovedindgange og låger er placeret efter rådgivning fra den lokale projektgruppe.

Der etableres tre små primitive overnatningspladser med plads til få telte i naturnationalparken. Pladserne skal tilgodese gæsten, der søger stilhed og naturoplevelser mere end fællesskabet på en shelterplads, og erstatter den frie teltning, der i dag er i klitplantagen.

Et af hovedgrebene i forbindelse med etableringen af naturnationalparken er at skabe en mere naturlig hydrologi, end der er i dag. Det betyder, at områder i naturnationalparken over år bliver vådere, og at nogle veje og stier bliver mindre farbare end i dag. Nogle veje og stier forventes at forsvinde helt, efterhånden som skovningerne af ikke hjemmehørende træarter afsluttes. Naturstyrelsen vil løbende etablere stier og eventuelt boardwalks, der tillader adgang til naturnationalparken.

De nationale ruter Nordsøstien og Hærvejen og den regionale rute Kystsporet løber igennem naturnationalparken. I tilknytning til ruterne ligger midt i naturnationalparken shelterpladsen Ajs Holes Plads. Shelterpladsen er velbesøgt, særligt af cykelturister, der overnatter på pladsen. Ajs Holes Plads fastholdes som shelterplads i naturnationalparken.

Der etableres en lang vandrerrute, der forbinder hovedindgangene i naturnationalparken. Ruten vil i videst muligt omfang have karakter af en trampesti, og kun hvor det er nødvendigt, vil ruten følge befæstet vej.

Reglerne for offentlighedens færdsel i naturnationalparken er de samme som reglerne for færdsel på de statsejede arealer i dag, så i store træk vil mulighederne for friluftsliv være uændrede. Der kan dog være enkelte organiserede aktiviteter, der kræver Naturstyrelsens tilladelse, og som på baggrund af en konkret vurdering (dyrevelfærd, sårbar natur) ikke længere kan tillades gennemført i området, søges i samarbejde med arrangørerne flyttet til andre af Naturstyrelsens nærliggende arealer. Nye udsigtsplatforme, nye stier og en helt ny riderute rundt om naturnationalparken vil forbedre muligheden for at opleve naturen i naturnationalparken.

Der udsættes heste i Naturnationalpark Tranum. Det kan betyde, at nogle ryttere ikke ønsker at ride inde i

Faunalommer

Der vil i forbindelse med forvaltning af naturnationalparker være behov for at etablere områder, hvor de udsatte dyr og naturligt forekommende hjortearter kan finde ro.

I disse områder – faunalommer – vil der ikke blive etableret friluftsfaciliteter i form af f.eks. shelters, bålhytter, afmærkede ruter mm. Desuden kan eksisterende veje og stiorløb helt eller delvist nedlægges eller omlægges. Til gengæld forventes det, at etablering af friluftsfaciliteter uden for faunalommerne naturligt vil motivere brugerne til at færdes uden for faunalommerne.

Adgang til og ophold i faunalommerne vil jf. Naturbeskyttelsesloven stadig være tilladt.

I forbindelse med Naturstyrelsens konkrete vurdering af tilladelseskrevende aktiviteter i den enkelte naturnationalpark, vil der bl.a. indgå de nødvendige naturhensyn, herunder påvirkning af dyrene i faunalommerne.

hegnet, hvor dyrene går. Derfor planlægges en ca. 50 km lang riderute uden for hegnet hele vejen rundt om naturnationalparken. I forbindelse med rideruten anlægges en ny shelterplads med tilknyttet hestefold. Set sammen med en eksisterende shelter, hvor der etableres hestefold, og to lokale campingpladser, der begge har rideturisme som forretningsområde, vil rideruten give mulighed for, at ridende kan planlægge en flere dages tur rundt om naturnationalparken.

Rideruten planlægges endeligt i samarbejde med Jammerbugt Kommune, enkelte private lodsejere og brugerne i løbet af 2022, og ses derfor ikke på kort 10. Visse steder skal ruten gennem områder, der – særligt om vinteren – kan være våde. Der kan derfor være passager, der ikke er farbare året rundt, hvilket er et kendt forhold i området.

I forbindelse med den endelige planlægning af rideruten afsøger Naturstyrelsen sammen med Jammerbugt Kommune mulighederne for at koble kortere riderutesløjfer uden for naturnationalparkhegnet til rideruten.

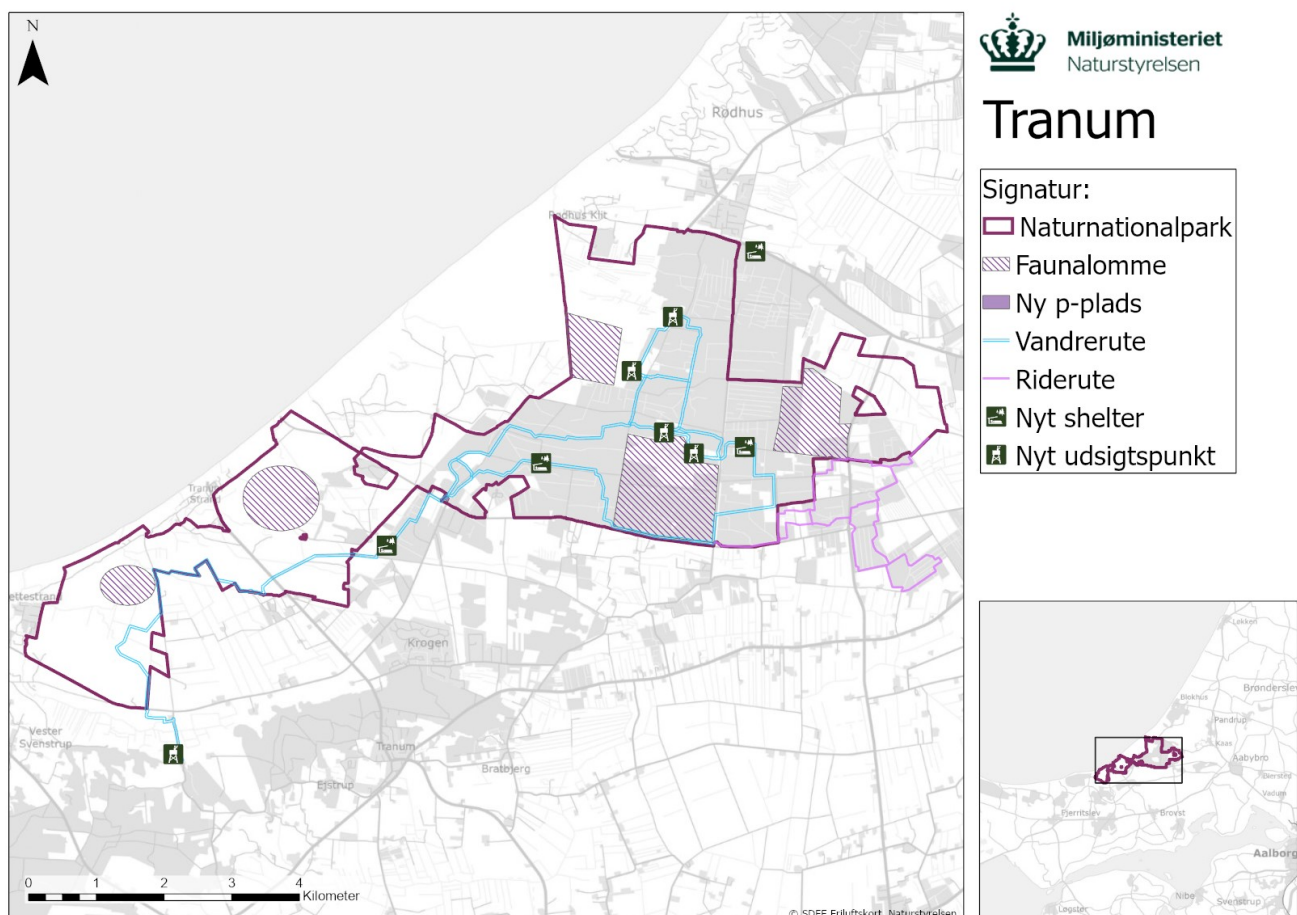
Der er desuden ridemuligheder på Naturstyrelsens arealer, der støder op til naturnationalparken.

Planerne for rideruten uden for hegnet og for placering af ridelåger er fastlagt efter rådgivning fra lokale interessenter.

Af hensyn til græsningsdyrene og sårbar natur arbejder Naturstyrelsen med i alt fem områder i naturnationalparken, hvor besøgendes færdsel søges begrænset. I alt er der tale om ca. 480 ha. Hjortevildtet har brug for områder uden forstyrrelse, og særligt de fladvandede vådområder på

klitheden huser sjældne arter af planter, insekter og fugle, som ikke tåler for mange forstyrrelser tæt på.

Krondyrenes adfærd påvirkes blandt andet af mulighederne for at finde føde, forstyrrelser og egnede opholdsområder (læ, ly og skjul). For at understøtte krondyrgræsning i naturnationalparken etableres faunalommer, hvor krondyrene kan finde ro. Faunalommerne vil bidrage til at styre krondyrenes færdsel og give mulighed for, at dyrene får en mere naturlig adfærd med en højere grad af dagaktivitet. faunalommerne omfatter både lysåbne og skovbevoksede arealer. For at mindske omfanget af forstyrrelser søges eksisterende veje og afmærkede stier i faunalommerne nedlagt, men områderne vil fortsat være åbne for fladefærdsel. Faunalommernes udformning vil kunne tilpasses og justeres afhængig af ændringer i de lokale forhold. Placeringen vil blive knyttet sammen med en gennemgang af den eksisterende zonerings for friluftslivet

Kort 9. Friluftsmæssig infrastruktur i Naturnationalpark Tranum. Suppleres med en ca. 50 km lang riderute rundt om naturnationalparken (uden for hegnet), der ikke er indtegnet på kortet.

2.2.5 Trafiksikkerhedsmæssige foranstaltninger

De endelige vurderinger i forhold til trafiksikkerheden sker i en særskilt trafiksikkerhedsrevision i løbet af 2022, hvor kommune, politi og andre relevante myndigheder inddrages.

En række forhold vil dog have særlig opmærksomhed:

- De offentlige vejes forløb i naturnationalparken, herunder
 - Placeringen af færste og adgang for gående, cyklende og ridende
 - Hastighedsdæmpning
- Hegnets placering på strækninger, hvor det løber langs offentlig vej, herunder
 - Afstanden mellem hegn og vejbane
 - Oversigtsforhold
- Trafiksikkerhed og oversigtsforhold i vejkryds, herunder
 - Hegning i krydset
- Ridesti langs offentlig vej, herunder
 - Afstand til vejbanen
 - Mulighed for at hegne mod vejen
 - oversigtsforhold

2.2.6 Tiltag på tilgrænsende arealer

Der er i forbindelse med etableringen af Naturnationalpark Tranum mulighed for at kompensere for ændrede vilkår for friluftslivet på arealer uden for naturnationalparken.

Naturnationalpark Tranum er nabo til Blokhush, Langdalen, Fosdalen og Svinkløv Plantager, der alle rummer gode muligheder for såvel den stille naturoplevelse som mere actionprægede aktiviteter. Behovet for at etablere nye faciliteter uden for naturnationalparken vurderes af Naturstyrelsen som begrænsede, og knytter sig først og fremmest til ridning og ryttere. Der er i området en stor rideskole, der primært rider military, og derfor rider meget i skoven, to naturrytterforeninger, et ridecenter og mange uorganiserede ryttere. Selvom etableringen af naturnationalparken ikke i sig selv begrænser muligheden for at kunne ride i området, vil en række tiltag på tilgrænsende arealer give rytterne bedre mulighed for at ride uden for indhegningen:

- Der forventes etableret en riderute hele vejen rundt om naturnationalparken. Dele af ruten kommer til at forløbe på tilgrænsende statsejede arealer.
- Muligheden for at ride på den del af Naturstyrelsens arealer i Tranum Klitplantage, der ikke er en del af naturnationalparken, synliggøres.
- Der anlægges shelterplads med hestefold på Naturstyrelsens areal, men uden for naturnationalparken.

- Sammenhængen for ryttere mellem Blokhush Plantage og Naturnationalpark Tranum forbedres, hvor det er muligt (på Naturstyrelsens arealer).
- Der søges etableret en riderute fra Rødhusvej via Rødhus Klit til stranden.

Tranum Landsbyråd har præsenteret en idé om, at udsigtstårnet i Langdalen Plantage kan anvendes i formidlingen af Naturnationalpark Tranum. Mulighederne for at udsigtstårnet indgår i formidlingen af naturnationalparken undersøges nærmere.

2.3 Naturgenopretning og andre initiativer i området

Det væsentligste virkemiddel i naturnationalparken er, inden for et stort sammenhængende ydre hegn, at udsætte store og forskelligartede planteædere, som med et minimum af forvaltning skal helårsgræsse arealerne, og hvor tilskuds fodring som udgangspunkt ikke anvendes. De tiltag, som er beskrevet i de følgende afsnit, skal ses som supplerende virkemidler, som på kortere sigt skal være med til at understøtte forholdene for biodiversiteten ved at genoprette naturlig hydrologi, foretage veteraniseringer og øge mængden af dødt ved samt udfase udbredelsen af ikke-hjemmehørende nåletræer, bekæmpe invasive arter mv. Med andre ord sættes der ind med initial-indsatser, så der hurtigst muligt skabes velegnede økologiske forhold for biodiversiteten for at understøtte, at der fremadrettet vil være færrest mulige forvaltningsindgreb.

Mange års forstlig drift har skabt en høj grad af ensartethed i bevoksningerne. Derfor er det nødvendigt med strukturfældninger for at skabe både rumlig og artsræddig variation. Disse fældninger vil i naturnationalparkens etableringsfase være ganske omfattende og i lighed med indfasning af urørt skov, vil ikke-hjemmehørende nåletræer og løvtræer blive taget ud af skoven og solgt. Den gradvise udfasning af ovennævnte nåletræsbekovsninger planlægges udført over en 25 årig periode, hvorfor der ikke forventes sandflugt. Strukturfældninger er et bredt fagligt begreb, der dækker indgreb, der har til formål at gøre skoven mindre ensartet og dermed fremskynde den biodiversitetsræddige udvikling. Strukturfældninger kan f.eks. være markant reduktion i antallet af træer i yngre og mellemaldrende bevoksninger. Det er bevoksningstyper, der ellers ville udvikle sig til monotone, mørke og tætte bevoksninger, og som først ved træernes død og generelle forfald ville udvikle sig mere naturligt og gavne biodiversiteten ved at skabe forskellige levevilkår i form af lys/skygge, forskellig fugtighed, næringsstoffer i jordbunden mv. Strukturfældninger kan også være fældning i ældre bevoksninger målrettet udvalgte træer, for at fremme den aldersræddige, artsræddige og rumlige variation – og for at skabe lys og øge andelen af dødt ved. Strukturfældninger gennemføres således, at de træer, som har størst biologisk værdi, bevares, mens træer med lavere biologisk værdi fældes. Det vil typisk være træer uden krogede grene, huller eller løs bark.

Rydningerne sker efter naturnære principper og jf. Naturstyrelsens interne kort med rødlistede og beskyttede arter og fuglereder, der skal passes på.

Naturgenopretningspotentiallet i områder med plantet skov består i at skabe mere varierede strukturer i skoven dvs. at fremme lysindfald, dødt ved, naturlig hydrologi og fremme af hjemmehørende arter.

Den primære trussel mod de lysåbne arealer i dag er tilgroning med konkurrencetærke urter, græsser og vedplanter og opbygning af et tykt førnelag, som begrænser ny fremspiring af mindre konkurrencedygtige plantearter. Herudover er truslerne mod de våde naturtyper udtørring som følge af afvanding. For vandløbenes vedkommende er truslen unaturlig uddybning og udretning, som hindrer en naturlig dynamik med oversvømmelse af bredderne, tilbageholdelse af vand i de omkringliggende enge og en mere jævn vandtilførsel gennem året.

2.3.1 Genopretning af naturlig hydrologi

Et af hovedgrebene i etableringen af naturnationalparker i Danmark er, at der skal skabes så naturlig hydrologi som muligt, altså at så mange grøfter og dræn som muligt skal lukkes, og at vand skal bevæge sig frit i landskabet, herunder både grundvand og overfladevand. Herved skabes langt flere våde områder og langt flere overgangszoner mellem vådt og tørt. Mange arter af både planter, insekter og fugle er afhængige af vand i landskabet, og særligt overgangszonerne er af stor betydning for biodiversiteten.

Naturnationalpark Tranum er i sin fulde udstrækning beliggende på hævet havbund. Enkelte klitformationer bryder et ellers helt fladt område, og grundvandsstanden står naturligt højt. Området er præget af mange og dybe grøfter, der har været nødvendige for, at man har kunnet opdyrke arealerne, såvel landbrugs- som skovbrugsmæssigt.

En igangværende hydrologisk forundersøgelse for Naturnationalpark Tranum fastslår, at der i alt i naturnationalparken er ca. 150 km grøfter. Heraf kan 90-100 km nedlægges, uden det vil få indflydelse på vandafløden ved naboer, bebyggelse eller vigtig infrastruktur. Enkelte steder er der behov for en nærmere teknisk analyse af forholdene, før grøfter og dræn nedlægges.

I forbindelse med etableringen af Naturnationalpark Tranum skal der fældes og fjernes mange kubikmeter træ fra arealer i klitplantagen, og det vil være nødvendigt, at arealer, der er bevokset med sitkagran, klitfyr, søjlegran og fransk bjergfyr, holdes fri for vand i en årrække. Genopretningen af naturlig hydrologi i Naturnationalpark Tranum kommer derfor til at strække sig over en længere periode (op til 25 år) og vil blive gennemført i takt med, at de bevoksede arealer med sitkagran, søjlegran m.fl. ryddes.

De projekter, der kan realiseres umiddelbart, og som vil blive realiseret i løbet af en kort årrække er beskrevet nærmere her:

1. Nedlæggelse af grøfter mellem Slettestrand og Lerup Strandvej
 - Området er et naturområde med et grøftesystem, der afvander fra Lerup Strandvej mod sydvest til Slettestrand. Hovedparten af grøftesystemet nedlægges, og dermed etableres et stort område med mere naturlig hydrologi. En terrænnær grøft, der i den vestligste del af arealet beholdes af hensyn til sommerhusene, der ligger nærmest.
2. Nedlæggelse af grøfter mellem Lerup Strandvej og Sandmosevej
 - Området består hovedsagligt af lysåben natur iblandet mindre bevoksede områder syd for Tranum Klit Camping.

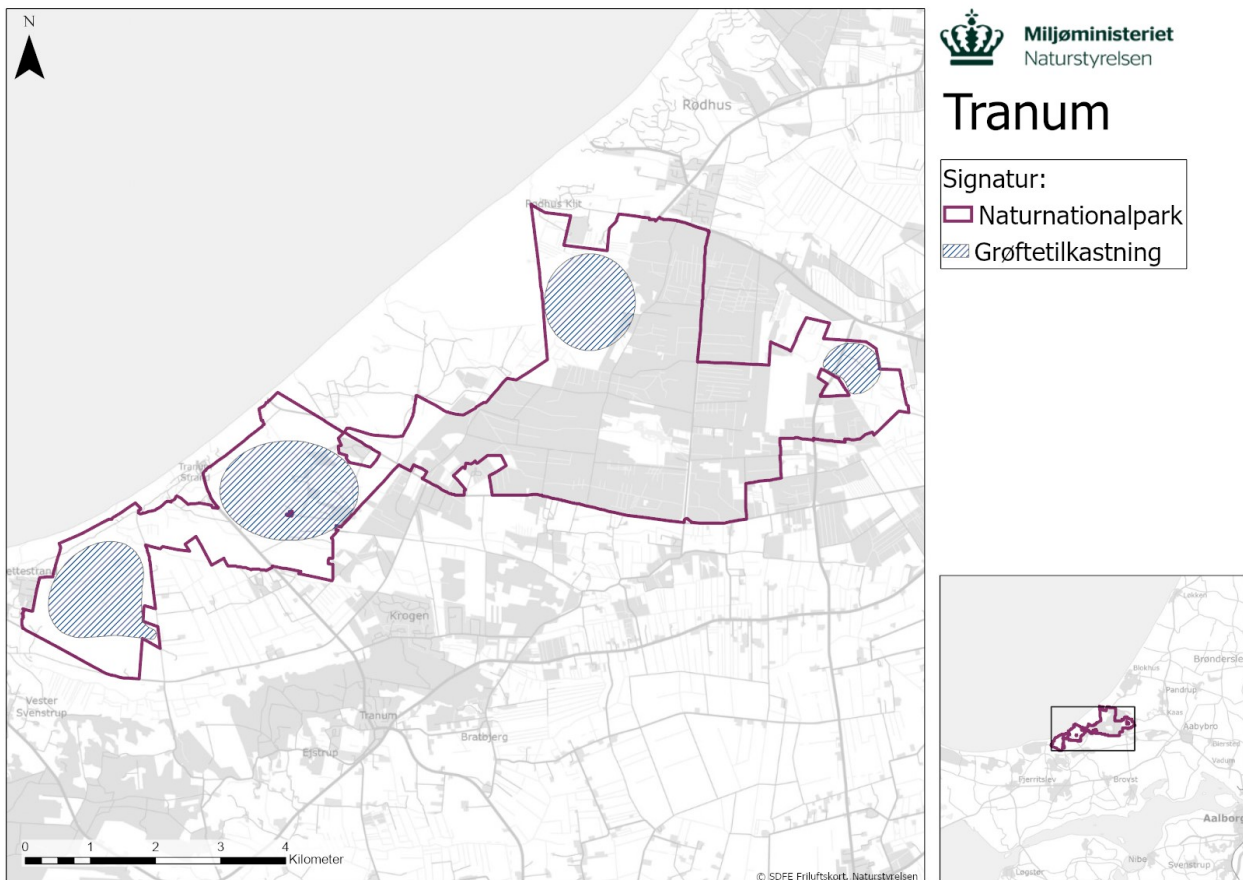
- De to vestligste vandløbsstrækninger, der løber ind i projektområdet, Krogsig og Hoffmanns vandløb er kommunevandløb med regulativ og kan ikke sløjfes/reguleres af afvandingshensyn. For at sikre afvandingen langs Strandvejen bibeholdes vejgrøfterne. Sidegrøfter nedlægges.
- Langs Tranum Klit Skolevej bibeholdes den dybe vejgrøft for at sikre afvanding fra vejen til ejendommen. Længere nede af samme strækning hæves bunden i grøften, da denne er unødvendig dyb og har stor hældning mod kysten.
- Grøften lige syd for Tranum Klit Camping bibeholdes for at sikre afvanding fra campingpladsen og Tranum Klit Skolevej. Det udrettede stykke af grøfter tættest mod kysten nedlægges. Der er en lavning i terrænet lige vest for, og der er således mulighed for, at grøften genfinder sit naturlige forløb.

3. Nedlæggelse af grøfter i Storevandeområdet

- Området er lysåben natur. Vandet i grøfterne i området strømmer fra øst mod vest til kysten. Grøfterne nedlægges generelt, dog bevares grøfterne umiddelbart syd for Rødhus Klit Camping for at sikre afvandingen fra campingpladsen.

4. Nedlæggelse af grøfter og etablering af et ca. 40 ha stort vådt område med tidvist vandspejl

- En realisering af projektet kræver en nærmere undersøgelse af området og en projektering for et egentligt genopretningsprojekt.
- Området er lavtliggende og består primært af lysåben natur (græssede fenner). Vand strømmer til arealet fra sydvest. Fra nordvest tilfører Tyvhulsgrøften, der løber igennem området, vand til arealet. Sidegrøfter til Tyvhulsgrøften nedlægges. Grøfter langs projektgrænsen og langs Halvrømmenvej bibeholdes.

Kort 10. Planlagte vådområdeprojekter. Fire større vådområdeprojekter er markeret på kortet. Den mere detaljerede placering af hydrologiprojekterne vil blive fastlagt i den videre proces.

2.3.2 Rydning af nåletræsbevoksninger

Ca. halvdelen af den bevoksede del af Naturnationalpark Tranum eller i alt ca. 625 ha er bevokset med de ikke-hjemmehørende træarter sitkagran, søjlegran, klitfyr og fransk bjergfyr. Et af hovedgrebene i etableringen af naturnationalparken er at konvertere disse arealer til lysåben skov med danske træarter som for eksempel eg, birk, skovfyr, pil og rødelf.

At omlægge 625 ha til ny skov er et stort indgreb, og processen forventes at strække sig over en periode på op til 25 år, hvilket er i overensstemmelse med de overordnede retningslinjer for urørt skov. Udfasningen af de ikke hjemmehørende træarter planlægges, så der til stadighed vil være skovpræg på arealerne. Bevoksningerne fældes i en rækkefølge, der giver nye træer mulighed for selv at vokse op i læ af gamle bevoksninger. Det betyder samtidig, at der ikke er fare for, at der opstår sandflugt på arealerne. Skoven vil i udfasningsperioden opleves mere åben, med flere lysninger og større områder med lav vegetation, mens den nye skov bestående af selvgroede hjemmehørende træarter langsomt vil indfinde sig.

Sitka-, søjlegran- og klitfyrbevoksningerne er generelt monotone bevoksninger bestående af én træart i samme alder. Bevoksningerne renafrives – det vil sige, at alle træer fældes. Enkelte steder i bevoksningerne er der dog små lysninger, hvor hjemmehørende træarter som for eksempel skovfyr eller birk har fundet plads. Disse små holme bevares.

Sitka-, søjlegran- og klitfyrbevoksningerne er med sine i alt ca. 580 ha et så dominerende element i skovstrukturen, at det er af stor betydning, hvordan konverteringen gribes an. Gamle skovfyrbevoksninger, der pludseligt fritstilles og eksponeres for sol og vind, er i risiko for at vælte, og hugstrækkefølgen er afgørende for, om det nuværende skovklima kan bevares.

Hugsten planlægges med udgangspunkt i følgende betragtninger:

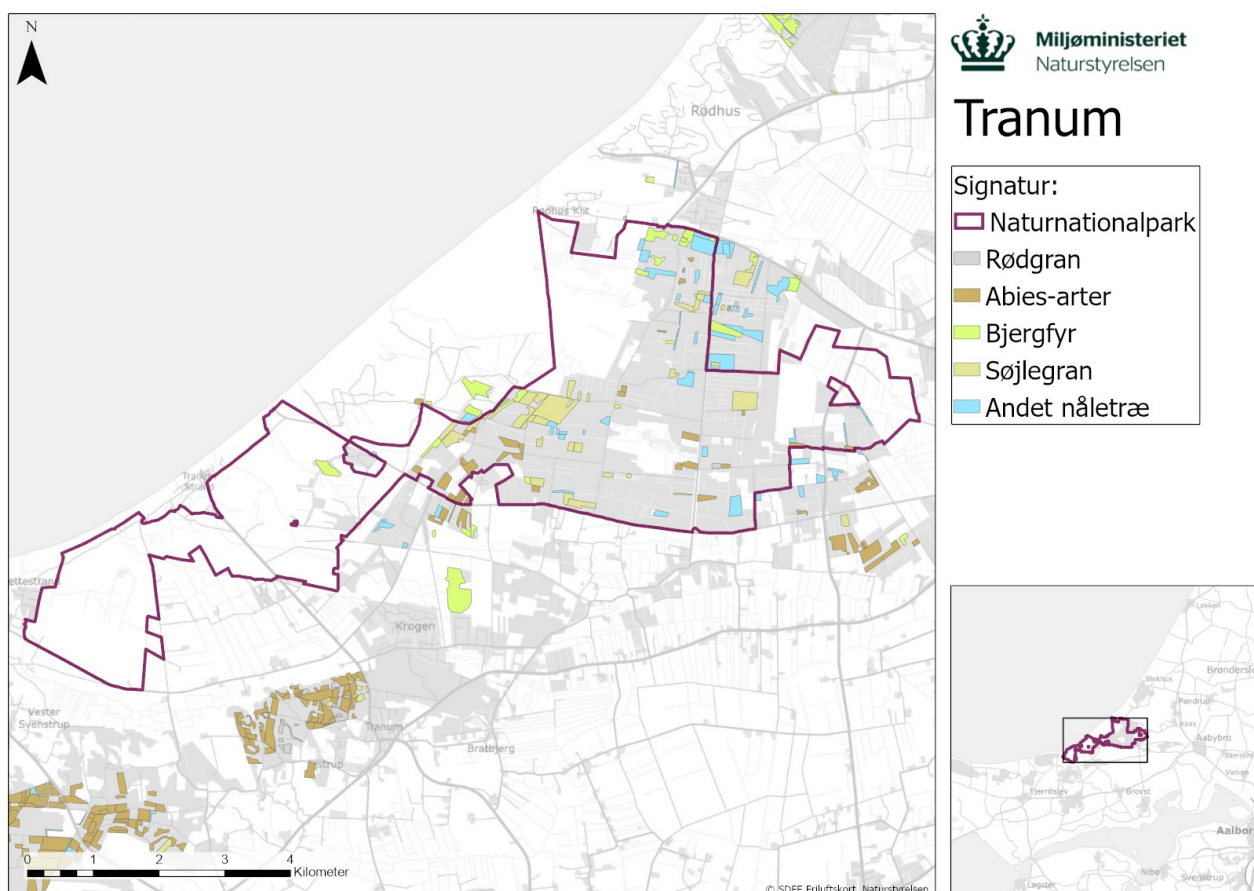
- Hugstrækkefølgen skal tage højde for, at eksisterende skov, der ønskes bevaret i etableringsfasen, langsomt fritstilles.
- Geografiske områder gøres færdige samlet, og arealer, der indgår i planer om naturlig hydrologi, prioriteres.
- Koglebærende bevoksninger fjernes først, så selvforryngelse begrænses.

Rydningerne sker fortsat efter naturnære principper og jf. Naturstyrelsens interne kort med beskyttede og rødlistede arter og fuglereder, der skal passes på.

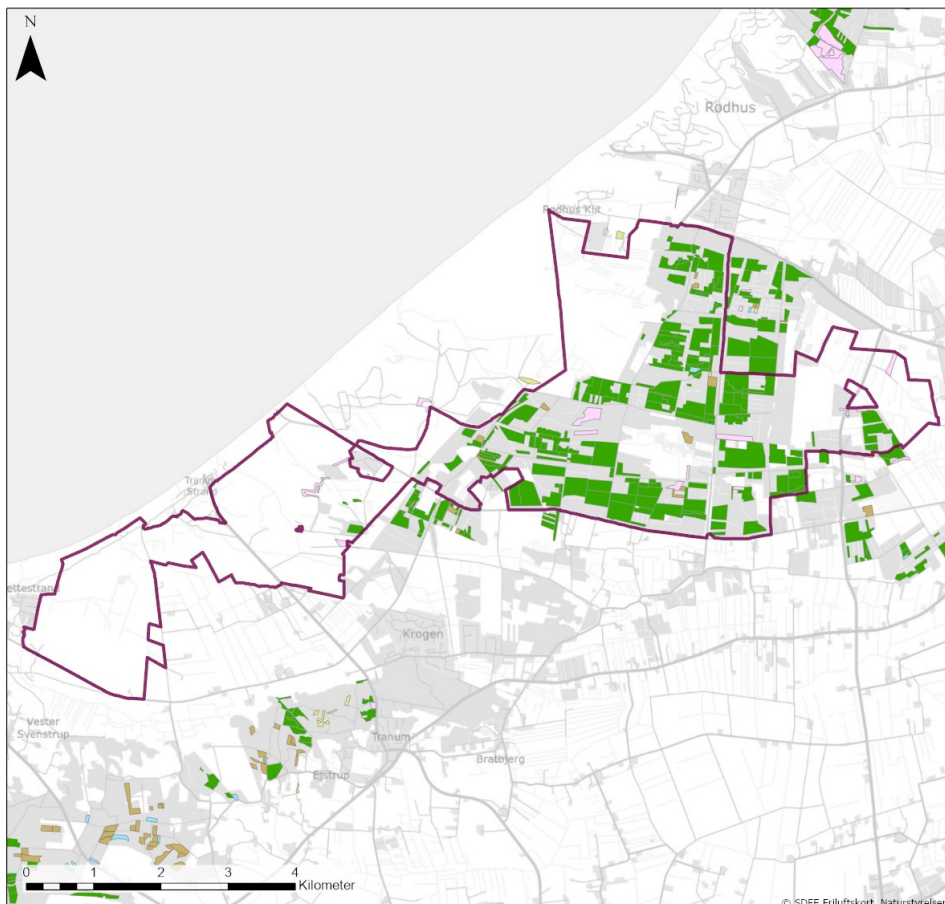
Det er forventningen, at nåletræsbevoksningerne over tid vil udvikle sig til en mosaik af lysåbne naturtyper og naturlig træopvækst af bl.a. birk. Såvel sitkagran som søjlegran og klitfyr selvforrynger sig villigt i området. Der vil derfor i en årrække efter konverteringen være behov for at fjerne selvsået opvækst. Disse indgreb kan suppleres/kombineres med indsatser for at fjerne evt. større opvækst af invasive arter som glansbladet hæg, gyvel og rynket rose.

Ca. 45 ha i naturnationalparken er bevokset med fransk bjergfyr. Fransk bjergfyr sår ikke sig selv så villigt som sitkagran, søjlegran og klitfyr, og kan derfor behandles anderledes i konverteringsprocessen. I bevoksningerne af fransk bjergfyr fjernes 75-90 pct. af træerne på arealet. De tilbageværende træer skal være med til at bevare skovklimaet og hjælpe nye selvsåede eller plantede bevoksninger af danske træarter til at få fodfæste i områderne. Fransk bjergfyr udfases over tid.

For at hjælpe ny skov på vej plantes i alt op til 50 arealer af 0,1-1 ha størrelse med danske arter udvalgt efter lokaliteten. Plantningen vil være langt mere ekstensiv, end når der etableres plantninger i den naturnære skovdrift, der praktiseres i området i dag. Plantningerne vil tage udgangspunkt i et ønske om, at den nye skov skal være varieret i forhold til træ- og buskarters alder og tæthed samt hjemmehørende arter, som naturligt bør forekomme på lokaliteten, men som kun meget sparsomt er forekommende på arealerne i dag. Det vil i et vist omfang være nødvendigt midlertidigt at opretholde skovhegn omkring nyeetablerede løvtræsplantninger, indtil et passende antal træer er over bidhøjde for hjortene samt de udsatte stude og heste.

Kort 11. Forekomsten af den potentielt hjemmehørende rødgran samt andre europæiske træarter der ikke er hjemmehørende i Danmark. "Abies-arter" dækker over alm. ædelgran og nordmannsgran, og "Andet nåletræ" dækker over østrigsk fyr, fransk bjergfyr og lærk.

Tranum

Signatur:
Naturnationalpark
Sitka
Abies-arter
Klitfy
Andet nåletræ
Øvrig nåletræ

Kort 12. Forekomsten af oversøiske træarter. "Abies-arter" dækker over sølvgran (*nobilis*), kæmpegran (*Abies grandis*) og Veitchs sølvgran (*Abies veitchii*). "Andet løvtræ" omfatter rød-eg (*Quercus rubra*). "Andet nåletræ" omfatter cypres (*Cupressus*), skarntydegran (*Tsuga*) og langnålet ædelgran (*Abies concolor*). "Øvrig nåletræ" omfatter douglas og hvidgran (*Picea glauca*). I Naturnationalpark Tranum er forekomsten af douglas og hvidgran meget beskedent.

2.3.3 Bekæmpelse af invasive arter

Glansbladet hæg

Glansbladet hæg er et lille, nordamerikansk træ, der trives på sandet jordbund og tåler stærk vind og tørke. Planten er massivt tilstede særligt i de bevoksede dele af Naturnationalpark Tranum. Den invaderer gerne heder og overdrev, og truer således disse naturtyper. Planten er invasiv og uønsket i naturnationalparken.

Bekæmpelsen af glansbladet hæg er allerede en prioriteret indsats i naturnationalparken. Bekæmpelsen forventes som udgangspunkt at foregå maskinelt, og det er forventningen, at der af hensyn til naturtyper og truede arter, kan blive behov for regelmæssigt at gennemføre bekæmpelse.

Rynket rose

Der er i dele af naturnationalparken større og mindre områder med rynket rose. Denne rose-art er invasiv og uønsket i naturnationalparken. Rynket rose bekæmpes i dag i Naturnationalpark Tranum ved græsning,

slåning eller opgravning. Udviklingen i udbredelsen følges nøje, særligt på arealer, der tidligere har været sommergræsset, og bekæmpelsen tilpasses udviklingen.

Japansk pileurt

Enkelte steder i naturnationalparken er der arealer bevokset med japansk pileurt. Japansk pileurt skygger den naturlige vegetation ihjel og forringer de landskabelige og rekreative værdier, når den omdanner lysåbne arealer til tætte uigennemtrængelige bevoksninger. På grund af plantens omfattende rodnet og kraftige vækst er den besværlig at bekæmpe. I naturnationalparken er det planen at grave planten op, alternativt at skygge den væk ved at dække planten ned med fiberdug i en flerårig periode.

2.3.4 Biodiversitetsfremmende tiltag

Følgende biodiversitetsfremmende tiltag, der arbejdes med i Naturnationalpark Tranum, er indsatser, der skal føre en biotop tilbage mod en naturlig tilstand eller erstatte naturlige processer, der ikke længere finder sted. Der vil først og fremmest blive arbejdet med biodiversitetsfremmende tiltag i etableringsperioden:

Sommergræsning i indre hegn

I de første 2-4 år forventes de udsatte kreaturer og heste ikke at kunne bidrage med et græsningstryk, der kan holde uønsket vegetation væk fra alle lysåbne arealer i naturnationalparken. Derfor bevares enkelte eksisterende indre hegn, så sommergræsning midlertidigt kan fortsættes på særligt følsomme områder.

Døende og dødt ved

Veteranisering er bevidste skader på stående træer, der sætter gang i en langsom nedbrydning af træerne, og som derved accelererer forekomsten af dødt ved i naturnationalparken. Veteranisering kan foretages på flere måder; beskadigelse af barken, skæring af hulninger i stammen eller basal brænding af træet. Døende eller dødt ved i skoven er til glæde for svampe, insekter og fugle. Døende og dødt ved af hjemmehørende træarter er i en biodiversitetssammenhæng klart at foretrække, men da store partier i naturnationalparken er bevokset af sitkagran og klitfyr, efterlades i naturnationalparkens etableringsperiode også dødt ved af ikke hjemmehørende træarter.

Hjemmehørende, blomstrende træer og buske

De blomstrende og insektbestøvede træer og buske ville have en langt mere fremtrædende plads i en vildere natur i naturnationalparken. Derfor prioriteres hjemmehørende, blomstrende træer og buske (f. eks. hvidtjørn, hunderose, skovæble, fuglekirsebær og røn), når der laves indplantninger i forbindelse med hugsten af ikke hjemmehørende træarter.

Strukturforbedringer på tidligere dyrkede arealer

I forbindelse med opdyrkningen af hedearealerne bag den yderste klitrække er overfladen blevet udjævnet og bevoksningen blevet monoton. Ved at rode lidt i jorden; lave skrab, der giver flere fugtige lavninger, lave små pletter af bart sand og lave flere små vandhuller forbedres vilkårene for mange arter, der naturligt er knyttet til området.

Strukturhugst i skovfyr

Langt de fleste bevoksninger af hjemmehørende træarter i naturnationalparken er lysåbne og varierede, men enkelte bevoksninger af særligt skovfyr er ensaldrende, tætte og forholdsvis mørke. I disse bevoksninger er det intentionen at arbejde med variation i bevoksningens struktur, for eksempel ved at fælde grupper af træer, så der opstår lysninger i bevoksningen eller ved at indplante andre arter i dele af bevoksningen. Dødt ved fra hjemmehørende træarter efterlades i udgangspunktet i naturnationalparken til naturligt forfald. Der kan visse steder i skovfyrbevoksningerne være behov for – af hensyn til biodiversiteten – at udtage træ fra bevoksningerne.

Der er i projektbeskrivelse og forvaltningsplan for Naturnationalpark Tranum ikke taget stilling til omfanget og placeringen af biodiversitetsfremmende indsatser såsom veteranisering, indplantning af hjemmehørende buske og træer, bekæmpelse af invasive arter mm. Indsatserne beskrives nærmere i forbindelse med detailplanlægning og myndighedsbehandlingen. 2.3.5 Forventede klimaeffekter

En stor del af Naturnationalpark Tranum er i dag skovbevokset. Skovene optager CO₂ fra atmosfæren og lagrer kulstof i træernes ved. De skovbevoksede arealer udgør, inklusiv jordbund og tørv i skoven, det største naturlige kulstoflager i naturnationalparken. Lageret på de skovbevoksede arealer fordeler sig på fem forskellige puljer: Levende overjordisk biomasse, levende underjordisk biomasse (træernes rødder), dødt ved, jordbundens lag af uomsat organisk materiale og mineraljordens indhold af organisk materiale. Det er særligt ændringer i skovens levende biomasse, altså træernes rødder, stammer, grene mm, der har betydning for om der er et nettooptag eller nettoafgivelse i forbindelse med etableringen af naturnationalparken.

Sammenlignet med en fortsat naturnær skovdrift i området må det forventes, at etableringen af naturnationalparken både på lang og kort sigt har en negativ effekt på områdets optag af CO₂. Når der ryddes arealer til lysåben natur reduceres skovens kulstoflager, ligesom naturlig hydrologi, græsning m.m samlet set påvirker skovens tilvækst. Dermed er der en negativ påvirkning i forhold til evnen i skovens levende biomasse til at optage CO₂. Efter naturgenopretningen er gennemført vil CO₂ optaget igen stige i den levende biomasse, herunder træer og krat, der vokser naturligt frem.

På lang sigt (100 år) opnår skoven en modenhed, hvor nettooptaget af CO₂ bevæger sig mod 0, fordi træer dør og nedbrydes i samme tempo, som skoven vokser. Til sammenligning vil der ved en fortsat skovdrift være et mere eller mindre stabilt nettooptag af CO₂ over hele perioden. Dette skyldes først og fremmest de substitutionseffekter, der er forbundet med produktionen af træbaserede produkter. Substitutionseffekten angiver størrelsen af de undgåede udledninger i andre sektorer, når klimatunge materialer som stål, beton, aluminium mv. erstattes af bæredygtigt produceret træ, der er et klimavenligt alternativ.

Det kan derudover bemærkes, at i Københavns Universitets klimafremskrivningsrapport fra 2022¹⁴ for drivhusgasregnskab for danske skove er vurderingen, at udlæg af urørt skov i nåleskovsdominerede områder, hvor der alt andet lige vil være større behov for naturgenopretningstiltag, vil resultere i en væsentlig større negativ klimaeffekt på den korte bane (2020 – 2030) sammenlignet med udlæg af urørt skov i områder domineret af løvtræer. Udlæg af urørt skov med naturgenopretningstiltag (det vil sige flere lysninger, veteranisering, udfasning af oversøiske træarter, skovgræsning og genopretning af naturlig hydrologi) vil langt hen ad vejen kunne sidestilles med forvaltningsprincipperne i naturnationalparkerne bortset fra omfanget af græsning. Derfor er det muligt at anvende vurderingerne herfra til naturnationalparkerne.

I Naturnationalpark Tranum er de skovbevoksede arealer kendetegnet ved en meget stor andel af oversøiske træarter samt europæiske hjemmehørende arter. Sitkagran, klitfyr, omorika og fransk bjergfyr udgør ca. 600 ha svarende til omtrent 50 % af det skovbevoksede areal. Forventningen er, at disse træarter udfases hen over en periode på op til 25 år med det formål at fremme biodiversiteten i området. En så intensiv indsats i forhold til naturgenopretning i Naturnationalpark Tranum må forventes yderligere at bidrage til et mindsket nettooptag af CO₂ på især den korte bane. Det er derudover Naturstyrelsens vurdering, at Naturnationalpark Tranum, for så vidt angår naturgenopretning med udfasning af en betragtelig andel af de ikke hjemmehørende nåletræer, befinder sig i den høje ende sammenlignet med de øvrige udpegede naturnationalparker.

Der er i Naturnationalpark Tranum endvidere planlagt en række indsatser for at fremme den naturlige hydrologi i området. Der er helt overvejende tale om indsatser, som består i at nedlægge eksisterende afvandingsgrøfter og etablering af et ca. 40 ha stort vådområde med tidvist vandspejl. Der er i Naturnationalpark Tranum få kendte forekomster af tørveholdige jorde, hvilket umiddelbart begrænser potentiale for CO₂-reduktion.

3 Overordnede retningslinjer for forvaltning

3.1 Udviklingsmål

Naturnationalpark Tranum har ikke et fast defineret udviklingsmål for naturens tilstand, da udviklingsmålet er, at naturen og de naturlige processer, skal have friere udfoldelsesmuligheder og kunne udvikle sig mere dynamisk. Naturen vil dermed løbende ændre sig og blive mere varieret. Naturnationalpark Tranum har forudsætning for en vildere og dynamisk natur, der kan bidrage til øget biodiversitet. Det er således et udviklingsmål, at området generelt vil udvikle sig til en varieret natur, hvor skarpe grænser mellem skov og lysåben natur udviskes. Desuden skal forvaltningen understøtte såvel målsætningerne i de gældende Natura 2000-planer som fokusområderne i de udkast til planer, som p.t. er i høring. Der vil være et

¹⁴ Johannsen, V.K., Nord-Larsen, T. & Bentsen, N.S. (2022). Opdatering af skovfremskrivning: Forventet drivhusgasregnskab for de danske skove 2020-2050. IGN Rapport, februar 2022. Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Københavns Universitet, Frederiksberg. 99 s. ill.

naturligt græsningstryk – af både ”browser” og ”græssere”. Græsningen vil ske som helårsgræsning som udgangspunkt uden tilskuds fodring, men vil variere i intensitet både geografisk og tidsmæssigt. Denne græsning vil være medvirkende til opbygning af en varieret skovstruktur og skabe varierede overgangszoner mellem lysåben og mere skygget natur. Naturen i Naturnationalpark Tranum vil i højere grad være præget af fugtige områder, da den naturlige hydrologi er søgt genoprettet. Der vil generelt være meget dødt ved. Der vil således blive skabt en lang række forskellige biotoper, der kan udgøre levestedet for en varieret flora og fauna.

I Naturnationalpark Tranum vil der fortsat være gode muligheder for, at befolkningen kan opleve en rig og varieret natur.

Der vil være én stor hegning på op mod 2.800 ha med vildgræsning af krondyr, dådyr, kreaturer og heste. Græsningen vil bidrage til at opretholde og give nye muligheder for den lysåbne natur. Områdets karakteristiske mosaik af skov og vådområder vil fortsat være levested for et meget stort antal sjældne og truede planter, dyr og svampe. Området rummer store landskabelige, naturmæssige og rekreative værdier.

3.2 Principper for forvaltning af dyr udsat i naturnationalparken

Naturstyrelsen sikrer, at der i naturnationalparken føres et proaktivt tilsyn med besætningerne. Herudover sikrer Naturstyrelsen, at der er de rette faglige kompetencer til at passe dyrene, herunder tilknyttet tilsynsførende privatpraktiserende dyrlæger, så der gennemføres løbende tilsyn og udarbejdes skriftlige dyrlægerapporter. Naturstyrelsen har igangsat en forskningsbaseret vidensanalyse og er i samarbejde med Fødevarestyrelsen og relevante eksperter og interessenter i færd med at udarbejde et forsknings- og erfaringsbaseret overvågningssystem til bedømmelse af dyrenes sundhedstilstand (huldscore) på bestandsniveau, som styrelsen vil anvende på de udsatte dyr. I forlængelse af arbejdet med overvågningssystemet udarbejder Naturstyrelsen interne retningslinjer for dyrevelfærd i naturnationalparkerne. Ligeledes udarbejdes proaktive forvaltningsplaner i forhold til dyrenes fødegrundlag, som dækker alle årstider, hvor der tages højde for fødegrundlaget både generelt og i definerede risikoperioder. Huldscore skal være en del af forvaltningsplanerne. Med henblik på sikring af dyrevelfærden, udarbejdes en beredskabsplan for håndtering af dyrene i særligt kritiske situationer. De tiltag, der kan indgå i en beredskabsplan, er beskrevet i faktaboksen nedenfor og vil følge de retningslinjer, som fremgår af den handlingsplan for tilsyn med helårsgræsning på Naturstyrelsens arealer, som blev oversendt til Folketinget den 15. april 2021¹⁵. I forbindelse med udarbejdelse af beredskabsplanen vil de beskrevne tiltag blive konkretiseret yderligere. Overvågningssystem, retningslinjer, forvaltningsplaner og beredskabsplaner vil indgå i ansøgningen til Fødevarestyrelsen om dispensation fra relevante bestemmelser i Dyrevelfærdsloven.

¹⁵ <https://www.ft.dk/samling/20201/almdel/mof/spm/1062/svar/1770096/2373192.pdf>

I Naturnationalpark Tranum er hensynet til dyrevelfærden i forvaltningen af de udsatte dyr afgørende. Generelt forvaltes de udsatte dyr så lidt som muligt, og som udgangspunkt bliver dyrene ikke tilskudsfodret – undtagen ved udsigt til, at det ikke er muligt at afhjælpe fødemangel ved f.eks. bestandsreduktion eller ved at flytte dyrene. Det sikres ligeledes, at der altid er adgang til vand – også i perioder med tørke eller hård frost. Målsætningen er, via en proaktiv bestandsregulering, at sikre en hensigtsmæssig balance mellem dyretæthed og naturgrundlag. Derudover udarbejdes der, senest 2 år efter at dyrene er sat ud, en særskilt evaluering af velfærden for de udsatte dyr, hvilket vil fungere som et supplement til det løbende tilsyn med dyrene.

Dyrene skal kun undtagelsesvist håndteres af mennesker, og forventningen er, at de derved bevarer deres naturlige skyhed. Hvis enkelte dyr skulle udvise opsøgende eller aggressiv adfærd over for besøgende, vil disse dyr blive udtaget fra arealet. Der iværksættes en fokuseret formidlingsindsats for at sikre en hensigtsmæssig adfærd hos brugerne af arealerne – herunder forbud mod fodring.

De udsatte dyr holdes så ekstensivt som muligt inden for rammerne af den eksisterende lovgivning på veterinærområdet, med henblik på, at dyrene kan udføre

deres nøglefunktioner i økosystemet. Det er hensigten, at tilsynet med de udsatte dyr vil ske på

bestandsniveau. Fastlæggelse af vilkår om jævnlige tilsyn på bestandsniveau vil ske på baggrund af dispensationer fra de respektive myndigheder. I risikoperioder (bl.a. hård frost og længevarende tørke) forventes tilsynet at ske hver anden dag eller hyppigere.

Kreaturer skal efter gældende lovgivning mærkes.

Dyrene i Naturnationalpark Tranum er under det lovpligtige tilsyn, bl.a. for at sikre dyrenes sundhed og velfærd og herunder også for at leve op til anmeldepligten for alvorlige husdyrsygdomme (bl.a. mund- og klovsyge, kogalskab og bluetongue) og for at kunne iværksætte hurtig og effektiv bekæmpelse af sygdomme. Som udgangspunkt foretages ikke behandling af de udsatte dyr (f.eks. ivermectin-præparater mod indvoldsorm), hvor dyrene i stedet aflives eller fjernes, hvis der konstateres problemer i forhold til de enkelte individers sundhed og trivsel.

Beredskabsplan

Følgende tiltag – ud over bestandsregulering og flytning af dyr – kan bringes i spil og eventuelt anvendes simultant:

- Etablering af mindre frahegninger på 1-3 ha som kan åbnes ifm. perioder med særlig fødemangel. Frahegningerne flyttes med fx 5-7 års mellemrum og kan dermed skabe en strukturel variation med forskellige tilgroningsstadier.
- Fældning af træer, hvor dyrene vil kunne æde knopper, kviste, bark mm. Træerne vil efterlades og dermed skabe mere dødt ved i skovbunden.
- Etablering af aflastningsarealer uden for naturnationalparken. Under helt særlige forhold vil dyrene i en kortere periode kunne sluses ud på disse arealer.
- Tilskudsfodring.

I henhold til gældende lovgivning, skal ådsler af de udsatte dyr indsamles og bortskaffes efter reglerne om animalske biprodukter. Muligheder for anlæg af kadaverpladser eller mulighed for at efterlade de udsatte dyr, hvor de dør, undersøges i samarbejde med veterinærmyndighederne.

De udsatte dyr i Naturnationalpark Tranum omfatter kreaturer (stude) og heste (vallakker) (se afsnit 2.2.2), som i samgræsning med den naturlige bestand af krondyr og dådyr vil udgøre det samlede græsningstryk.

I opstarten vil bestandene være forholdsvis små, og behovet for reduktion eller indgriben vil være knyttet til konkrete sygdomstilfælde eller skader på dyrene. Overvågningssystemet til bedømmelse af dyrenes sundhedstilstand (huldscore) på bestandsniveau og det hyppige tilsyn med dyrene skal sikre, at fødegrundlaget i området kan understøtte de voksende bestande.

Reduktion af bestandene vil kunne ske på forskellig vis afhængigt af dyrearten og baggrunden. På baggrund af den løbende overvågning af udviklingen i naturen vurderes det, om afgræsningen fungerer hensigtsmæssigt, og om dyrenes velfærd er tilgodeset i forhold til floksammensætningen. Hvis ikke, kan der justeres i den relative sammensætning af de udsatte dyr. Hvis græsningstrykket bliver for højt og/eller sundhedstilstanden vigende, kan der ligeledes udtages enkelt dyr.

Områdets bæreevne vurderes årligt efter vækstsæsonen på baggrund af vurdering af bestandsstørrelse, tilgængelig fødemængde og gennemsnitlig huldscore. Hvis områdets bæreevne vurderes ikke at kunne sikre mod dødelighed grundet fødemangel i løbet af vinteren, reguleres bestandsstørrelsen herefter markant (for kron- og dådyrs vedkommende i henhold til gældende jagtlovgivning) – inden områdets bæreevne overstiges, så der opstår udfordringer med fødemangel. Der kan udtages dyr til anvendelse i andre naturprojekter. Bestandsreduktionen bør have et sådant omfang, at de naturlige fluktuationer i græsningstryk afspejles således, at skovens regenerationsmuligheder i perioder fremmes. En sådan forvaltning vil bidrage til et over tid vekslende browser-græsningstryk, svarende til hvad der ville være naturligt i et skovgræsnings-økosystem.

Som udgangspunkt forudses et stort behov for 'browsere' (via den naturligt forekommende bestand af krondyr) i fasen, hvor den tidligere produktionsskov skal konverteres til en mere lysåben græsningsskov. Uden store græssere, vil der en ske en massiv succession/indvandring af især birk, røn og lærk på de nye lysåbne arealer. Efter en årrække vil studenes og hestenes græsningsstrategi skulle spille en større rolle, ved at holde de nye lysåbne arealer åbne og vedligeholde de eksisterende enge og sletter. Der kan således opstå et behov for at justere balancen mellem 'browsere' og 'græssere' ved f.eks. at reducere antallet af krondyr og udsætte flere kreaturer og/eller heste. De biodiversitetsmæssige effekter af de græsædende dyr skal løbende evalueres. På længere sigt skal det således igen vurderes hvilke dyr, der bedst understøtter naturen i Naturnationalpark Tranum.

Tabel 7 i afsnit 2.2.2 angiver et bud på scenarium i forhold til bestandsstørrelser og græsningstryk. Scenariet er baseret på et estimeret samlet græsningstryk på ca. 40 kg dyr/ha. Dette græsningstryk er forholdsvis lavt i forhold til de anbefalinger om naturligt græsningstryk, som gives i rapporten

”Biodiversitetseffekter af rewilding”¹⁶. Baggrunden for at sigte mod den lave ende er, at naturnationalparken ligger i et i jordbundshenseende næringsfattigt område, og at store dele af området har begrænset græsningspotentiale, fordi området i en del år fremad fortsat vil domineres af de hidtil forstligt drevne bevoksninger af højskov.

Græsningstrykket og browser/græsser fordelingen skal nøje følges i de første år, hvor bestandene udvikler sig, og erfaringerne fra denne overvågning skal bruges til en justering/reduktion af bestandene af store ”græssere”. Det er muligt, at områdets bæreevne på langt sigt kan ligge højere end ca. 40 kg/ha.

Stabile bestande er ikke et mål i sig selv, idet fluktuationer i bestandsstørrelser og sammensætninger har vigtig indvirkning på biodiversiteten. Da hverken hestebestanden eller kreaturbestanden er reproducerende, må den ønskede variation i græsningstryk sikres gennem fluktuationer i krondyrbestandens størrelse og evt. gennem aktiv tilførsel og/eller udtag af heste eller kreaturer.

Heste

Der etableres til en start en mindre bestand af vilde exmoor-ponyer på ca. 20 dyr. Der vil være tale om en ikke-reproducerende bestand af vallakker. Der vil hermed fra starten blive udsat et begrænset antal heste, som vil udgøre højest halvdelen af den estimerede bæreevne. En forøgelse af bestanden af heste følger herefter på baggrund af en løbende vurdering af bl.a. fødegrundlag og effekten af græsning. Der tilføres med tiden unge ponyer, efterhånden som gamle/svage/syge individer udgår af grundbestanden.

Kreaturer

For kreaturerne forventes det, at der bliver tale om en ikke-reproducerende bestand af stude. Der etableres en grundbestand af stude af racen ”galloway”, svarende til ca. 50 pct. af bæreevnen (ca. 50 dyr) så hurtigt som muligt. En forøgelse af bestanden af stude følger herefter på baggrund af en løbende vurdering af, om bæreevnen er til stede også efter, at der er gennemført tiltag knyttet til naturlig hydrologi m.v. Målet er en fast grundbestand af stude, som svarer til bæreevnen – altså ca. 100 dyr. Dette vurderes nødvendigt for langsigtet at bevare den grundlæggende arealmæssige fordeling mellem lysåbent græsset og mere trædækket areal. Når grundbestanden er opbygget, vil der efter behov løbende blive tilføjet unge stude. Det vurderes, at der ad åre skal tilføres ca. 10 nye stude årligt.

¹⁶ <https://dce2.au.dk/pub/SR425.pdf>

3.3 Principper for forvaltning af friluftsliv og rekreative faciliteter

Naturnationalpark Trantum skal udover at styrke biodiversiteten og naturens vilkår også give mulighed for et friluftsliv og øget turisme med andre og nye oplevelsesmuligheder.

Der vil blive lagt vægt på naturformidling gennem friluftsfaciliteter, skiltning, online naturformidling og Naturstyrelses ansatte, hvor sidstnævnte vil bidrage til at besvare spørgsmål og formidle arealerne for de besøgende. Der vil desuden i relevant omfang blive rakt ud til turistorganisationer, frivillige m.fl. vedr. samarbejder om formidling af arealerne. Målet er bl.a. at give de besøgende inspiration til, hvad man kan opleve i naturnationalparken og hvor, og at give gode råd til besøgende om, hvordan man kan færdes på en sikker måde blandt de udsatte dyr. Dette uden at borgerne får indtryk af, at de ikke har ret til at færdes i området efter naturbeskyttelseslovens regler og at inspirere bevægelseshæmmede til, hvor man som dårligt gående, brugere med barne- og klapvogne, kørestolsbrugere oa. kan færdes.

Ved færdsel i naturnationalparker færdes man efter de samme regler som for færdsel på statsejede naturarealer.

Færdsel sker på eget ansvar, jf. naturbeskyttelseslovens §§ 22-26. Men dette fritager ikke grundejeren for erstatningsansvar efter de almindelige erstatningsretlige regler. Der vil således skulle ske en konkret vurdering af, om f.eks. grundejeren i forbindelse med en ulykke må anses for at have handlet ansvarspådragende, og om der i øvrigt er den fornødne sammenhæng mellem grundejerens adfærd og skaden, og dermed om der skal udbetales erstatning til den tilskadekomne. Der skal også ske en vurdering af, om en gæst har foretaget en handling, som har været medvirkende til skaden, fx om man har fulgt færdselslovens regler om at gå og cykle eller reglerne for ansattes handlinger. Dette spørgsmål skal afgøres af domstolene.

De overordnede rammer for befolkningens færdsel på Naturstyrelsens arealer vil være uændrede for de områder, som Naturnationalpark Trantum omfatter, og som det fremgår af styrelsens hjemmeside¹⁷. Langt hovedparten af de nuværende friluftsmæssige aktiviteter (f.eks. vandreture, cykling og løb) vil kunne fortsætte uændret. Dog vil hensynet til de store græsædende pattedyr og det forhold, at der efterhånden kan indfinde sig yderligere naturkvaliteter kunne påvirke, hvilke tilladelser der kan gives til tilladelseskrevende aktiviteter og faciliteter.

Da der altid skal ske en konkret vurdering af den enkelte aktivitet, som kræver tilladelse fra Naturstyrelsen, i forhold til de øvrige hensyn i bl.a. naturbeskyttelsesloven, kan der ikke gives konkret retning for, hvorledes friluftslivet vil udvikle sig. F.eks. vil nogle aktiviteter kunne blive påvirket af tilstedeværelsen af hegnet, af dyrene eller hvis, der indfinder sig yderligere forstyrrelsesfølsomme naturtyper og/eller arter. Naturstyrelsen vil i løbende dialog med ansøgerne afsøge mulighederne for alternative placeringer, f.eks. uden for hegnet mv. og naturligvis på øvrige statsejede arealer.

¹⁷ <https://naturstyrelsen.dk/naturoplevelser/regler-i-naturen/>

Placeringen af faciliteter vil ske på en måde, hvor der tages de nødvendige naturhensyn, hensyn til de udsatte dyr mv. og borgernes oplevelsesmuligheder, f.eks. gennem placering af låger, færister m.v., som er åbne for offentlighedens adgang. I forbindelse med etableringen af naturnationalparken lægges særligt vægt på sikringen af en infrastruktur, som retter sig mod de forskellige brugergrupper, og som sikrer, at der bl.a. skabes stier så gående, cyklister og ryttere kan færdes rundt i naturnationalparken, og at der er gode forbindelser rundt om/uden for naturnationalparken. Samtidig skal infrastrukturen understøtte, at de besøgende kan bevæge sig uden om arealer med sårbar natur. I f. m. de konkrete faciliteter, skiltning og formidling mv. vil der også blive taget hensyn til bevægelseshæmmede i det omfang, det er muligt inden for de naturlige og økonomiske rammer – i samarbejde med lokale organisationer.

Der vil blive gennemført en særlig indsats ift. formidling om hensigtsmæssig adfærd i hegninger med store græssende dyr – herunder specielt emner som ridning i områder med heste, adgang med hunde mv. Indsatsen drøftes med både interesseorganisationer, foreninger, naboer og relevante forskningsinstitutioner.

Faciliteter og områder særligt rettet mod brugerne plejes og vedligeholdes. Afhængigt af de konkrete forhold kan det f.eks. dreje sig om slåning, maling af træværk, rydning af opvækst, fældning/beskæring af farlige træer omkring opholdsarealer samt rydning af væltede træer over stier og veje mv. På længere sigt skal det vurderes, om de græssende dyr kan reducere behovet for mekanisk slåning langs stier og grusveje af hensyn til fremkommelighed.

Der kan løbende ske tilpasning af infrastruktur og faciliteter. Der kan eksempelvis opstå behov for sløjfning af vej- eller stistrækninger, hvor der er særlige naturhensyn (eksempelvis særligt sårbare arter), eller hvor vigtige opholdssteder for de græssende dyr med fordel kan friholdes for forstyrrelser, eller hvor friluftsfaciliteter kan give borgerne bedre oplevelsesmuligheder. Også retableringen af de hydrologiske forhold kan betyde, at det nogle steder kan blive nødvendigt at flytte vej- eller stistrækninger.

Det forventes, som omtalt i 2.2.4, at der etableres fem store zoner på i alt ca. 480 ha, hvor der arbejdes for at skabe mindst mulig forstyrrelse af dyrelivet; disse områder er på kort 10 anført som faunalommer. Det vil blive understøttet i form af f.eks. afmærkede ruter, formidling mv., så brugerne af arealerne naturligt følger ruterne, og omfanget af fladefærdsel reduceres mest muligt.

3.4 Principper for forvaltning af fritlevende pattedyr

Der bliver ikke længere mulighed for jagt i naturnationalparken ud over den nødvendige bestandsregulering af krondyr og dådyr. De naturligt forekommende dyr (krondyr, rådyr, dådyr, ræv m.fl.) forvaltes i princippet så lidt som muligt – inden for gældende lovgivning. Der fodres ikke.

Invasive arter af pattedyr (mink, mårhund og vaskebjørn) bekæmpes efter gældende regler og forvaltningsplaner.

Krondyr og dådyr vil i området være de mest betydningsfulde hjortearter og vil ligesom rådyr kunne passere ind og ud af naturnationalparken. Udvikler bestanden af hjortearterne sig uhensigtsmæssigt i forhold til det samlede græsningstryk i området, herunder navnlig græsning i et ikke acceptabelt omfang på landbrugsarealer uden for naturnationalparken, vil der være mulighed for at gennemføre en bestands- og adfærdsregulerende jagt i naturnationalparken. I den sammenhæng kan de regulerede dyr evt. blive solgt og anvendt til konsum. Derudover vil der på de tilgrænsende arealer forvaltet af Naturstyrelsen være mulighed for at gennemføre en regulering af bestande af hjorte.

De fritlevende hjortebestande reproducerer sig. Bestandene overvåges for at sikre sammensætningen med fokus på demografi i flokken, økosystemfunktionaliteten og græsningstryk. Visionen er at arbejde med en reaktiv forvaltning af de fritlevende hjortearter. Det vil sige, at der reageres, hvis bestanden viser tegn på ringe trivsel. Områdets bæreevne vurderes årligt efter vækstsæsonen på baggrund af vurdering af bestandsstørrelse, tilgængelig fødemængde og vurdering af dyrenes ernæringstilstand og generelle trivsel. Hvis områdets bæreevne vurderes til ikke at kunne sikre mod øget dødelighed grundet fødemangel i løbet af vinteren, reguleres bestandsstørrelsen herefter markant, inden områdets bæreevne overstiges, så der opstår udfordringer med fødemangel. Ved bestandsreduktionen tilstræbes etablering af en naturlig køns- og alderssammensætning, og reduktionen tager udgangspunkt i de naturlige selektionsprocesser. En sådan forvaltning vil bidrage til et over tid vekslende browser-græsningstryk, svarende til hvad der ville være naturligt i et skovgræsnings-økosystem. For de øvrige arter af fritlevende pattedyr (primært de små pattedyr) er det forventningen, at hegnet vil have mindre betydning for bestande og bestandsudvikling, eftersom hegnet vil være gennemtrængeligt ved jordoverfladen og via egentlige faunagennemgange i hegnet.

Som udgangspunkt efterlades kadavere til fremme af biodiversiteten, hvor det er foreneligt med de veterinære regler.

3.5 Principper for forvaltning af vandmiljøet

Genopretning af naturlig hydrologi er højt prioriteret inden for naturnationalparken og anbefales også fra forskernes side overalt, hvor det er praktisk, teknisk og naboretligt muligt, og hvor helt specifikke naturhensyn ikke taler imod det. Som udgangspunkt vil der være tale om at arbejde for mere våd skov med naturlige vandstandssvingninger. Rækkefølgen for indsatsen prioriteres i øvrigt med henblik på at opnå størst mulig positiv effekt på biodiversiteten dvs. arter og naturtyper som har gavn af forbedrede hydrologiske forhold og i særdeleshed at få lukket grøfter, som har gennembrudt naturlige terræntærskler.

I forbindelse med afsøgning af mulige genopretningsprojekter iagttages hensyn til påvirkning af naboarealer, infrastruktur og andre tekniske anlæg i medfør af vandløbsloven. Derudover kan der være behov for at sikre vandafledning på udvalgte lokaliteter og strækninger af hensyn til beskyttelse af fortidsminder og i særlige tilfælde friluftslivet, hvor det ikke er muligt at omlægge ruter eller flytte faciliteter.

Imidlertid vil der derefter fortsat være et vist potentiale for genopretning af naturlige hydrologiske forhold i naturnationalparken. Det vil især dreje sig om et stort antal ganske små vådområder, men også enkelte større indsatser, samt et omfattende grøftesystem. Omfanget og placeringen af disse indsatser er ikke kendt og fastlagt på nuværende tidspunkt og behovet vil afhænge af bl.a. effekten af de allerede iværksatte og beskrevne tiltag (se afsnit 2.3.1).

Med naturnationalparkens beliggenhed vil der være ganske få forpligtelser i forhold til vandløbsvedligeholdelse og vandaflledning til/fra naboarealer.

Generelt gælder at vandløbskvaliteten skal afspejle uberørte forhold med en naturlig afstrømning og dynamik. Der er således mulighed for, at der for vandløb i Naturnationalpark Trandum ikke fastsættes konkret vandløbs skikkelse og vandføringsevne – med mindre dette påvirker andre væsentlige hensyn.

3.6 Principper for forvaltning af fredede og beskyttede fortidsminder

Generelt for fortidsminder i naturnationalparker gælder nedenstående forhold.

Det følger af museumslovens formål, at kulturarv og naturarv i Danmark skal sikres, og at loven skal sikre varetagelsen af opgaver, der vedrører fortidsminder og sten- og jorddiger. Det betyder, at det ikke er tilladt at foretage ændring i tilstanden af fortidsminder og sten- og jorddiger. For Naturstyrelsens arealer gælder, at alle sten- og jorddiger er omfattet af beskyttelse.

Græsningsskov vurderes generelt at kunne være positivt i forhold til synlighed for fortidsminder og sten- og jorddiger. Et forkert græsningstryk kan dog skade diger og fortidsminder.

Naturstyrelsen har plejepligt på fredede fortidsminder omfattet af museumsloven. Det betyder, at vegetationsplejen i omfang og karakter som minimum skal sikre, at vegetationen ikke nedbryder fortidsmindet, men så vidt muligt modvirker dette. Samtidig skal plejen sikre, at fortidsmindet fremtræder synligt.

For så vidt angår urørt skov på Naturstyrelsens arealer er der i samarbejde med Slots- og Kulturstyrelsen fastsat retningslinjer for plejepligten for større fladedækkende fortidsminder i disse områder.

For at sikre fortidsmindeinteresserne vil det være nødvendigt at gennemføre løbende overvågning. Overvågningen skal sikre, at skader på fortidsminder erkendes og håndteres så tidligt, at der ikke opstår uoprettelig skade på eksisterende fortidsminder og sten- og jorddiger. Den løbende monitoring skal samtidig danne basis for at kunne regulere dyrs adfærd med henblik på at skader fremadrettet undgås mest muligt samt være afsæt for at kunne iværksætte nødvendige aktioner ved opståede skader.

Generelt vil naturlig hydrologi kunne forenes med tilstedeværelsen af fortidsminder. Dog vil der ikke kunne ændres i de hydrologiske forhold ved fredede kanaler, dæmninger, stemmeværker, stenkister og tilsvarende fortidsmindekategorier. Overvågningen skal dermed sikre, at der kan iværksættes nødvendige aktioner løbende, hvis fortidsminder påvirkes ved hydrologiske forandringer.

I forbindelse med eventuelle jordarbejder i projektet skal den skjulte kulturarv sikres gennem forudgående arkæologiske undersøgelser.

Der er konkret kun registreret ét jorddige i naturnationalparken, der er beskyttet efter Museumsloven §29a vedr. beskyttede sten- og jorddiger og lignende. Jorddiget er beliggende på engarealet vest for Tranum Strandvej.

De eksisterende fortidsminder skal bevares og sikres mod uhensigtsmæssige påvirkninger af både dyr og mennesker. Til sikring heraf gennemgås fortidsminder og diger systematisk hvert år med henblik på at observere og registrere eventuelt slid og skader. Antager sliddet efter græssende dyrs etablerede opholdssteder eller færdselsårer et væsentligt omfang, kan det blive nødvendigt at sikre de pågældende fortidsminder mod egentlige skader. Det kan i givet fald ske med tiltag i form af udlægning af trækroner eller anden fysisk hindring, herunder frahegning. Tilsvarende kan det blive nødvendigt at regulere dyrenes færdsel i områder, hvor deres vandringer medfører særlige slidtager på fortidsminderne. Resultaterne af den løbende monitoring vurderes i tæt samarbejde med Slots- og Kulturstyrelsen.

3.7 Principper for forvaltning af trafiksikkerhed

Der vil med udgangspunkt i den udarbejdede trafiksikkerhedsrevision (se afsnit 2.2.5) i samarbejde med de berørte myndigheder (Vejdirektoratet, politi og kommune) blive gennemført en evaluering af effekten og konsekvenserne af de gennemføre trafiksikkerhedsmæssige foranstaltninger herunder behovet for tilpasninger og justeringer. Der planlægges gennemført en evaluering af trafiksikkerheden omkring et år efter ibrugtagning af naturnationalparken.

3.8 Principper for forvaltning af faciliteter og aktiviteter på tilstødende arealer

De aktiviteter, der konkret vurderes at være til gene for de udsatte pattedyr, eller hvor de nuværende brugere af naturnationalparkområdet bliver begrænset i deres udfoldelse, søges henvist til andre af Naturstyrelsens arealer i nærheden.

Som omtalt i afsnit 2.2.6. vil der blive iværksat en række tiltag på de tilstødende statsejede arealer mhp. at både virke som alternative arealer til de besøgende i Naturnationalparken, men også for at gøre brugen af

de omliggende arealer endnu mere attraktiv og dermed reducere behovet i selve Naturnationalparken for særligt forstyrrende aktiviteter.

I den fortsatte forvaltning af hele Naturstyrelsens øvrige arealer i landsdelen vil det løbende blive vurderet i hvilket omfang, der kan være behov for udvikling af yderligere tiltag. Inden en iværksættelse af sådanne tiltag vil de blive drøftet i Naturstyrelsens lokale brugerråd for Naturstyrelsen Vendsyssel, og herunder om nødvendigt en revision af den eksisterende zoner for friluftslivet.

3.9 Principper for forvaltning af naturgenopretningstiltag

Målet med Naturnationalpark Tranum er inden for store sammenhængende områder at lade de naturlige dynamikker udfolde sig mest muligt, og fremme og understøtte biodiversiteten inden for rammerne af de i afsnit 3.1. beskrevne udviklingsmål. Generelt sigtes der efter at opnå en tilstand, hvor der er mindst muligt behov for aktiv naturforvaltning. Dog vil opsyn med og vedligehold af hegninger med store græssende pattedyr kræve løbende vedligehold, ligesom det f.eks. kan blive nødvendigt at bekæmpe invasive arter, sikre vedvarighed i mængden af dødt ved, og fremme og udvikle de naturlige hydrologiske forhold. Herudover kan der af hensyn til Natura 2000-habitatnaturtyper og Natura 2000-arters bestande være behov for at gennemføre målrettet naturforvaltning, herunder til fremme af biodiversitet eller sikring af, at der målrettet forvaltes inden for lovens rammer for beskyttelse og udvikling af disse Natura 2000-habitatnaturtyper og arter. Samme overvejelser kan i særlige tilfælde gøre sig gældende for at sikre sårbare rødlistede arter. Endelig vil der fremadrettet være behov for at sikre tilgængelighed for skovens brugere, samt pleje f.eks. fortidsminder og kulturarv.

I etableringsfasen reduceres andelen af træarter væsentligt. Disse indgreb – især for sitkagran, klitfyr, søjlegran, bjergfyr mm. – kan strække sig op til 25 år. Invasive plantearter bekæmpes bredt. Der foretages biodiversitetsfremmende tiltag i form af strukturfældning samt skabelse af dødt ved. Herved skabes et mere mosaikpræget og stedvis mere lysåbent landskab som grundlag for udviklingen af de naturlige dynamikker på den enkelte lokalitet.

Ved fjernelse af oversøiske træarter efterlades en mindre del af bevoksningerne af landskabelige hensyn. Hvis der opstår selvsåning fra de efterladte træer, kan bekæmpelse blive nødvendigt.

Generelt vil fældninger til dødt ved eller hugst og salg af træ følge de overordnede retningslinjer for urørt skov.

Forekomsten af invasive arter fra den officielle danske liste bliver løbende overvåget og ved behov vil en evt. aktiv bekæmpelse blive udført i naturnationalparken. Nationale handleplaner for bekæmpelse af invasive arter samt Naturstyrelsens retningslinjer for invasive arter vil blive fulgt i naturnationalparken.

Stående og liggende dødt ved skabt i etableringsfasen har en begrænset levetid som medie for den biologiske mangfoldighed. På baggrund af den løbende overvågning af biodiversiteten følges også tilgangen af dødt ved. I det omfang, tilgangen falder markant over en længere periode, kan der iværksættes tiltag,

som fremmer forekomsten af dødt ved – som f.eks. strukturfældning, veteranisering, brand og genopretning af naturlig hydrologi.

Sårbare naturarealer herunder § 3 arealer og lysåbne Natura 2000-naturtyper kan blive truet af tilgroning. Denne problemstilling kan blive særlig relevant i de første år efter etableringen af naturnationalparken, indtil bestandene af græssende dyr finder deres naturlige niveauer. Endvidere kan der være områder med hængesæk, som også kræver supplerende naturforvaltning i form af fjernelse af opvækst for at opretholde en god naturtilstand.

I forbindelse med de konkrete naturgenopretningstiltag på arealerne vil der her blive informeret på plancher/klapskilte. Denne helt lokale formidling suppleres med opslag på sociale medieplatforme hos Naturstyrelsen om konkrete typer af projekter, lokale pressemeddelelser og nyheder på naturnationalparkens hjemmeside.

3.10 Principper for overvågning af udviklingen i området

Udviklingen i forhold til natur, friluftsliv og turisme, fredet eller beskyttet kultur- og verdensarv samt dyrevelfærdsmæssige forhold i Naturnationalpark Tranum vil løbende blive monitoreret og vurderet. Hvert 4. – 6. år vil der blive udarbejdet en redegørelse for udviklingen i naturnationalparken, der vil være baseret på bl.a. oplysninger hidrørende fra den løbende monitoring, jf. lovbemærkningerne til lovforslag om etablering af naturnationalparker. Offentligheden og berørte myndigheder vil blive inddraget i forbindelse med udarbejdelsen af redegørelsen i det omfang, dette efter Naturstyrelsens vurdering skønnes relevant. Den færdige redegørelse vil blive indsendt til miljøministeren.

Den løbende monitoring samt den 4-6 årige redegørelse af udviklingen vil kunne indgå i grundlaget for vurderingen af resultaterne af gennemførte tiltag samt behovet for evt. tilpasninger af forvaltningen i den enkelte naturnationalpark, jf. lovbemærkningerne til lovforslag om etablering af naturnationalparkerne.

Der vil med ophæng i de afsatte midler til forskning og overvågning i Naturnationalparkerne, blive udviklet monitoringsprogrammer til både baselineregistrering og løbende monitoring i naturnationalparkerne. Monitoringsprogrammerne vil blive drøftet med relevante forskere.

Angående udvikling i forhold til natur, skal monitoringsprogrammet kunne dokumentere udviklingen i de biodiversitetsmæssige og strukturelle forhold i naturnationalparken, samt følge op på effekterne af de forvaltningsmæssige ændringer og tiltag, der gennemføres i forbindelse med etablering af parkerne. Der kan desuden være behov for at iværksætte monitoring af særligt sårbare arter, der ikke er omfattet af anden artsovervågning og/eller sjældne arter (f.eks. arter på Habitatdirektivet). For hver enkelt naturnationalpark vil der ske en grundlæggende baselineregistrering af biodiversitets- og strukturindhold samt tages højde for, hvilke arter eller sårbare naturtyper, der kan være særligt relevante at overvåge; det bemærkes, at der af lovbemærkningerne til lovforslaget om etablering af naturnationalparker fremgår, at monitoring kan være et nyttigt bidrag til at vurdere resultaterne af gennemførte tiltag og behovet for at iværksætte yderligere tiltag, f.eks. målrettet forvaltning på enkelte naturarealer. Baselineregistreringen vil

danne udgangspunktet for den løbende monitoring, hvor det f.eks. kan følges, hvordan biodiversitets- og strukturindholdet udvikler sig på et areal, hvor der er blevet ryddet nåletræer, eller hvordan strukturen ændrer sig i overgangen mellem skov og lysåbne områder. Parametre der kan indgå i baselineregistreringen og den løbende monitoring er f.eks. vegetationsstrukturer, græsningsindikatorer og registreringer af bl.a. plantearter i prøvefelter.

Naturens udvikling og tilstand forventes bl.a. også at blive fulgt via det eksisterende nationale overvågningsprogram for de områder i Naturnationalpark Trantum, der indgår i NOVANA-programmet. I programmet overvåges naturtyperne repræsentativt hvert 6. år. Udbredelse af naturtyper og udvalgte naturparametre kortlægges inden for Natura 2000-områderne hvert 6. år (dog hvert 12. år for de skovbevoksede arealer). Arter overvåges med varierende frekvens afhængig af den konkrete art. Beskyttet natur, der ikke er en habitatnaturtype, bliver registreret/kortlagt af Naturstyrelsen med en frekvens på 10 år.

Der vil derudover blive iværksat forskningssamarbejder med relevante forskningsinstitutioner om aktuelle biodiversitetsrelaterede emner.

Vedr. friluftsliv og turisme vil der blive lavet såvel kvantitative som kvalitative undersøgelser af borgernes brug af naturnationalparkerne. Der vil f.eks. blive opsat tællere til registrering af friluftslivet for at belyse benyttelsen af arealet, ligesom det vil blive undersøgt, om mobildata kan anvendes til at afdække færdsel i områderne. Monitoringen vil blive søgt tilrettelagt, så den kan give et billede af udviklingen af anvendelsen af arealerne før og efter etableringen af naturnationalparkerne. Graden af monitoring vil kunne variere mellem de enkelte naturnationalparker, men vil blive søgt tilrettelagt, så der samlet set opnås et billede af udviklingen i både naturnationalparker med intensiv og mindre intensiv benyttelse, højt og lavt hegn mv. Endelig vil der blive søgt kvalitative spørgeundersøgelser af holdninger og ønsker til de lokale naturnationalparker.

Som nævnt under afsnit 3.2 udvikles en protokol til overvågning af de udsatte dyr. Denne overvågning kan udvides og tilpasses, således at den kan indgå i analyser og forskning vedr. de udsatte dyrs adfærd og samspil med friluftslivet. Der vil blive gennemført pilotprojekter med anvendelse af ny teknologi f.eks. droner og GPS-mærkning for at undersøge, hvordan det evt. kan bidrage til det løbende tilsyn med de udsatte dyr. Der vil desuden blive gennemført en særskilt evaluering af velfærden for de udsatte dyr i naturnationalparkerne, inklusiv af pilotprojektet med teknologisk understøttelse af tilsynet. Evalueringen vil blive gennemført højst to år efter, at dyrene er sat ud.

Endelig overvåges tilstanden af kultur- og fortidsminder med henblik på fortsat at sikre disse. Der vil ske en basisregistrering af kultur- og fortidsmindernes tilstand inden etableringen af naturnationalparken påbegyndes, der vil ske løbende tilsyn, og evt. ændringer i tilstanden vil blive registeret ca. 1 gang årligt.

Trantum-området besøges af mange naturinteresserede mennesker, der bl.a. registrerer og interesserer sig for særlige arter eller artsgrupper. Citizen Science, hvor frivillige bidrager til monitoringen ved f.eks. at overvåge udbredelsen af særlige arter eller naturtyper, vil kunne styrke vidensgrundlaget, skabe lokal forankring og ejerskab samt bidrage til at udbrede kendskabet til naturnationalparken.

Bilag 1 – Artstabeller

De 3 tabeller nedenfor stammer fra et erhvervs-ph.d. projekt 2015-2018¹⁸, som bl.a. sammenstillede fund af truede arter i Danmark fra 1991-2015. Der anvendes 3 kategorier: globalt truede, EU arter (habitatdirektivets bilag 2, 4 eller 5 samt fugle på fuglebeskyttelsesdirektivets bilag 1) og truede danske arter (fra Rødlisten 2010).

* I fjerde kolonne skal antal statsskove med arten forstås som, hvor mange af Naturstyrelsens 976 delarealer (både skov og lysåbne) arten er kendt fra i perioden 1991-2015. Da der er en usikkerhed forbundet med præcision i artsdata, er det ikke muligt at stedfæste og henhøre alle arter præcist til det udpegede areal. Derudover bemærkes det at listerne er udarbejdet med udgangspunkt i Rødliste 2010.

Liste med områdets* globalt truede arter.

Artens navn	Artsgruppe	Økologiske behov	Antal statsskove med arten
Hede-takspinder	Andre sommerfugle	Lysåbent, næringsfattigt.	19

Liste med områdets* arter på habitatdirektivets bilag 2, 4 eller 5, samt fugle på fuglebeskyttelsesdirektivets bilag 1

Artens navn	Artsgruppe	Økologiske behov	Antal statsskove med arten
Hedepletvinge	Dagsommerfugle	Djævelsbid til æglægning.	14
Dværgterne	Fugle	Beskyttet redeplads på strand.	23
Spinkel rensdyrlav	Laver	Lysåbent, næringsfattigt.	36
Liden ulvefod	Planter	Tidvis vanddækket sandbund.	38
Guldblomme	Planter	Lysåbent, næringsfattigt.	45
Ilder	Pattedyr	Varieret, blandet vegetation.	55

¹⁸ Buchwald, E. & Heilmann-Clausen, J, 2018: Muligheder på Naturstyrelsens arealer for bedre opfyldelse af 2020-mål for truede arter. University of Copenhagen.

Isfugl	Fugle	Fredfyldte rede- og fiskepladser.	57
Spættet sæl	Pattedyr	Fredfyldte strande uden folk.	63
Femradet ulvefod	Planter	Næringsfattig råjord.	65
Hede-rendyrlav	Laver	Ren, fugtig luft.	65
Almindelig ulvefod	Planter	Lysåben, næringsfattig råjord.	67
Rørdrum	Fugle	Varieret rørsump og mose.	67
Trane	Fugle	Mose, sumpskov, fred og ro.	72
Natravn	Fugle	Insektrig tør lysning m. spredte træer.	87
Rørhøg	Fugle	Varieret rørsump og mose.	91
Hedelærke	Fugle	Insektrig, tør lysning m. spredte træer.	105
Markfirben	Krybdyr	Solåben sandjord til æglægning.	124
Spidssnudet frø	Padder	Lavt, klart ynglevand fri for fisk.	179
Butsnudet frø	Padder	Lavt, klart ynglevand fri for fisk.	187
Rødrygget tornskade	Fugle	Insektrig lysning m. kvas / buske.	201
Odder	Pattedyr	Fredfyldte steder ved sø og å.	202
Rendyrlav, ubestemt art	Laver		

Liste med områdets* dansk truede arter, som ikke også er globalt eller EU-truede.

Artens navn	Artsgruppe	Økologiske behov	Antal statsskove med arten
Grubet korkpigsvamp	Svampe	Næringsfattig nåleskov.	1

Blåfodet kødpigsvamp	Svampe	Næringsfattig skovbund, især gl. nål.	4
Hasselporesvamp	Svampe	Levende veterantræer.	4
Gulplettet bjørn	Andre sommerfugle	Lave urter mellem lyng og revling.	6
<i>Ramaria suecica</i> (en art svamp)	Svampe	Gl. krat på overdrev med nåletræer.	6
Purpursort jordtunge	Svampe		7
Fyrre-træsmuldsvirreflue	Svirrefluer	Gl. nåleskov med dødt ved.	8
Prægtig mælkehat	Svampe	Sumpskog, birkeskov, asp, gran.	8
Bredbægret ensian	Planter	Lysåbent, næringsfattigt.	9
Tykbladet rødblad	Svampe	Lysåbent, næringsfattigt.	10
Syl-firling	Planter	Lysåbent, næringsfattigt.	11
Brun pletvinge	Dagsommerfugle	Stævnet skov, blomsterrige småenge.	12
Bjerg-svirreflue	Svirrefluer	Nåleskovsbryn.	13
Citronbjørn	Andre sommerfugle	Lysåbent, næringsfattigt.	17
Brodbladet vandaks	Planter	Rent vand i sø og å.	18
Lærkefalk	Fugle	Mix af vådområder + skov mv.	22
Småskællet kødpigsvamp	Svampe	Næringsfattig nåleskov.	22
Smalrandet humlebisværmer	Andre sommerfugle	Lysåbent, næringsfattigt.	26
Vellugtende læderpigsvamp	Svampe	Næringsfattig skovbund, især gl. nål.	31

Spiselig mælkehat	Svampe	Næringsfattig skovbund, især gl. nål.	32
Moseperlemorsommerfugl	Dagsommerfugle	Højmose.	34
Gråbåndet bredpande	Dagsommerfugle	Lysåbent, næringsfattigt.	44
Moserandøje	Dagsommerfugle	Højmose.	46
Skovperlemorsommerfugl	Dagsommerfugle	Blomsterrigt eng-/skov-mix med violer.	46
Kommabredpande	Dagsommerfugle	Lysåbent, næringsfattigt.	48
Ensianblåfugl	Dagsommerfugle	Klokkeensian til æglægning.	51
Engblåfugl	Dagsommerfugle	Høslætagtig drift, blomsterrigt.	56
Fempletet køllesværmer	Køllesværmere	Lysåbent, næringsfattigt.	59
Vendehals	Fugle	Myrer på åbne steder, redehuller.	59
Klitperlemorsommerfugl	Dagsommerfugle	Lysåbent, næringsfattigt.	65
Markperlemorsommerfugl	Dagsommerfugle	Lysåbent, næringsfattigt.	72
Spættet bredpande	Dagsommerfugle	Lysåbent, næringsfattigt.	85
Violetrandet ildfugl	Dagsommerfugle	Lysåbent, næringsfattigt.	87
Metalvinge	Køllesværmere	Lysåbent, næringsfattigt.	96
Okkergul pletvinge	Dagsommerfugle	Lysåbent, næringsfattigt.	129
Hare	Pattedyr	Mix af div biotoper nær hinanden.	321